

Diergeneesmiddelen

Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024

Juni 2025

Leeswijzer

Voor u ligt de SDa-rapportage over het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024.

De begeleidende brief en het rapport over het antibioticumgebruik in 2024 zijn samengevoegd tot één document.

Als eerste treft u de begeleidende brief aan, opgesteld door het SDa-bestuur. Daarna volgt het rapport van het SDa-expertpanel. De bijlagen behorend bij het SDa-rapport, met onder andere meer details over de gebruikscijfers per diersector en het voorschrijfspatroon van dierenartsen, zijn zoals gebruikelijk [online](#) te lezen.

Utrecht, juni 2025

Betreft: SDa-rapport 'Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024'

Geachte relatie,

De SDa, Autoriteit Diergeneesmiddelen, biedt u het rapport 'Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024' aan. De SDa monitort het gebruik van antibiotica in de kalver-, konijnen-, pluimvee-, rundvee- en varkenshouderij en geeft de trends in het gebruik over de tijd per sector weer, stelt benchmarkwaarden vast en rapporteert over de benchmarkresultaten van bedrijven en dierenartsen.

In 2024 is er sprake van een daling in het gebruik in de vleeskuiken- en vleeskonijnensector. Het gebruik in de kalver- en rundveesector is vergelijkbaar met 2023. Bij varkens is sprake van een lichte stijging van het gebruik. De sterkere stijging bij kalkoenen is terug te voeren naar enkele bedrijven met een laag gebruik die zijn gestopt. Het antibioticumgebruik in de eendensector is dit jaar voor het eerst opgenomen en is laag.

De verkoop van antibiotica voor de gehele dierhouderij is in 2024 met 4,0% gestegen ten opzichte van 2023. De daling ten opzichte van het referentiejaar 2009 komt uit op 75,5%. De verkoop van antibiotica die als laatste redmiddel worden ingezet bij de mens (fluorochinolonen en 3e en 4e generatie cefalosporinen) is stabiel en laag. Het colistinegebruik is voor het vierde opeenvolgende jaar gedaald.

Registratie van gegevens geitensector

Over het gebruik van antibiotica in de geitensector kan (nog) niet worden gerapporteerd. In de afgelopen maanden is gebleken dat de gegevensregistratie in de geitensector onvolledig is. De SDa stelt voor om -in navolging van de audits die eerder bij de andere gemonitorde diersoorten hebben plaatsgevonden- ook een audit uit te voeren naar de kwaliteit en volledigheid van de antibioticumgegevens en registratie in databanken. Zodra de SDa kan beschikken over de volledige gegevens van het antibioticumgebruik in deze sector, zal het SDa-expertpanel, indien mogelijk nog dit jaar, hierover rapporteren.

¹ Bedrijven met een aanvaardbaar gebruik laten gebruikspatronen zien die gekenmerkt worden door (zeer) laag gebruik, geringe spreiding in gebruik tussen bedrijven en geringe spreiding over de tijd. Er geldt alleen een actiewaarde, bedrijven met een gebruik boven deze waarde dienen actie te ondernemen om het antibioticumgebruik op hun bedrijf te verlagen.

Structureel hoog gebruik, structureel hoog voorschrijfpatroon

Bedrijven en dierenartsen die zich twee jaar of meer in het actiegebied bevinden, worden aangemerkt als structureel hooggebruikers en dierenartsen met een structureel hoog voorschrijfpatroon. In bijna alle diersectoren is het structureel hoog gebruik afgenomen. De kalversector vormt hierbij een uitzondering. Het gebruik in de hele kalversector is vergelijkbaar met vorig jaar, de verschillen tussen bedrijven zijn echter groter geworden. Het percentage structureel hooggebruikers en dierenartsen met een structureel hoog voorschrijfpatroon in de kalversector is daarmee toegenomen. Maatregelen die verspreiding van ziektekiemen van melkveebedrijven naar kalverbedrijven en binnen kalverbedrijven voorkomen, zijn noodzakelijk om het gebruik van antibiotica te reduceren.

Aanpassing benchmarkindicator dierenartsen

Tot dit jaar rapporteerde de SDa over twee indicatoren om het voorschrijfpatroon van dierenartsen in kaart te brengen: de Veterinaire Benchmark Indicator (VBI) voor het benchmarken en de DDDA_{VET} voor het beschrijven van de trends. Met ingang van dit rapport is gekozen om de nadruk te leggen op de DDDA_{VET}. Deze indicator is ook geschikt voor het benchmarken en sluit bij de berekening van de benchmarkindicator de bedrijven met een structureel hoog gebruik niet uit.

Monitoring van het gebruik van antibiotica in de dierhouderij in Europa

De SDa heeft in 2024 voor het eerst over het gebruik van antibiotica per sector aan de Europese Unie gerapporteerd. Hiermee wordt invulling gegeven aan EU-verordening 2019/6. De gegevens van rundvee (inclusief kalveren), kalkoenen, kippen en varken zijn inmiddels door de EMA gepubliceerd. In 2027 zal naast bovengenoemde diersoorten ook over het antibioticumgebruik bij geiten, schapen, eenden en paarden aan de Europese Unie gerapporteerd gaan worden. Honden en katten volgen drie jaar later. De SDa is betrokken bij het opstellen van mogelijke scenario's voor monitoring van het gebruik in de nog niet gemonitorde diersoorten.

Conclusie

De SDa is positief over de resultaten van de meeste bedrijven in de pluimvee-, rundvee- en varkenssector met een gebruik van antibiotica op aanvaardbaar¹ niveau. Bij een substantieel aantal bedrijven met vleeskalveren, speenbiggen en regulier gehouden vleeskuikens is dit nog niet gelukt. De SDa dringt er bij deze (deel)sectoren op aan hun inspanningen voort te zetten om ook hier een gebruik te realiseren dat zich kenmerkt door een laag gebruik met geringe spreiding tussen bedrijven en over de tijd.

De SDa roept de geitensector, dierenartsen en de overheid op om de omvang van de problemen op de zo kort mogelijke termijn inzichtelijk te maken middels een audit en deze vervolgens op te lossen.

De focus blijft ook de komende jaren liggen op een reductie van het antibioticumgebruik bij bedrijven met een structureel hoog gebruik en hun dierenartsen, met name in de kalversector, om daarmee de kans op het ontstaan en verspreiden van resistente bacteriën te verminderen.

Namens het bestuur van de SDa, Autoriteit Diergeneesmiddelen,

Met vriendelijke groet,

Mr. H.M. Meijdam
Voorzitter

Dr. H.M.G. Schreurs
Directeur

¹ Bedrijven met een aanvaardbaar gebruik laten gebruikspatronen zien die gekenmerkt worden door (zeer) laag gebruik, geringe spreiding in gebruik tussen bedrijven en geringe spreiding over de tijd. Er geldt alleen een actiewaarde, bedrijven met een gebruik boven deze waarde dienen actie te ondernemen om het antibioticumgebruik op hun bedrijf te verlagen.

Diergeneesmiddelen

RAPPORT

Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024

Trends, benchmarken bedrijven en dierenartsen

SDa-expertpanel
Juni 2025

Inleiding

Voor u ligt het rapport 'Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024' van de SDa, Autoriteit Diergeneesmiddelen. Met dit rapport maakt het SDa-expertpanel het antibioticumgebruik van de Nederlandse dierhouderijen transparant en inzichtelijk. In het rapport staan de belangrijkste conclusies over het antibioticumgebruik in de dierhouderij. Gedetailleerde informatie over de verschillende diersectoren en dierenartsen is [online](#) terug te vinden in bijlage 1.

De SDa geeft dierhouders en dierenartsen inzicht in respectievelijk het antibioticumgebruik op een bedrijf en het voorschrijfpatroon van een dierenarts om daarmee het verantwoord gebruik van antibiotica te bevorderen.

Structureel hoog gebruik op een bedrijf, een antibioticumgebruik boven de actiewaarde in twee achtereenvolgende jaren, vormt sinds enkele jaren een specifiek aandachtspunt. In dit rapport worden daarom ook trends in het aantal structureel hooggebruikers beschreven.

In navolging van de evaluatie van het voorschrijfgedrag van dierenartsen wordt in deze rapportage uitgebreid aandacht besteed aan de introductie van de DDDA_{VET}, de nieuwe variabele die wordt gehanteerd om voorschrijfgedrag te benchmarken. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de trends in voorschrijfpatronen over afgelopen jaren. [Bijlage 2](#) bevat meer gedetailleerde informatie over de voorschrijfpatronen van dierenartsen en de evaluatie van de benchmarksystematiek voor dierenartsen.

Colofon:

Leden van het SDa-expertpanel:

Prof. dr. M.J.M. Bonten, arts-microbioloog

Mw. dr. I.M. van Geijlswijk, ziekenhuisapotheker-klinisch farmacoloog

Prof. dr. ir. D.J.J. Heederik, epidemioloog en voorzitter van het SDa-expertpanel

Mw. dr. A.J. van Hout-van Dijk, dierenarts/senior onderzoeker

Prof. dr. L. Mughini-Gras, dierenarts/epidemioloog

Onderzoeksmedewerker:

Ir. P. Sanders, secretaris SDa-expertpanel

Inhoud

Inleiding	3
Samenvatting	7
Begrippenlijst en definities	14
Het antibioticumgebruik op nationaal niveau	17
<i>Verkoop</i>	17
<i>Gebruik</i>	17
<i>Verkoop en gebruik vergeleken</i>	17
<i>Kritische middelen gebruik</i>	21
Het antibioticumgebruik per diersector	23
<i>Grote voedselproducerende diersectoren</i>	25
Kalversector	25
Vleeskuikensector	31
Varkenssector	36
Geitensector	40
Rundveesector	42
Leghennensector	43
<i>Kleine voedselproducerende diersectoren</i>	44
Konijnensector	44
Kalkoensector	45
Eendensector	48
Voorschriftpatronen van dierenartsen	49
<i>Evaluatie benchmarksystematiek dierenartsen</i>	49
<i>Trends in voorschriftpatronen</i>	49
Verschillen in voorschriftpatroon tussen dierenartsenpraktijken	53
<i>Benchmarking dierenartsen</i>	54
Benchmarkresultaten VBI	54
Benchmarkresultaten DDDA _{VET}	55
Voortgang reductiedoelstellingen overheid	57
Monitoring van antibiotica in internationaal perspectief	59
<i>Implicaties Europese verordening voor monitoring antibioticumgebruik</i>	59
<i>Europese rapportage antibioticum gebruiks- en verkoopcijfers</i>	61
Bijlages	64
Geraadpleegde literatuur	65

Samenvatting

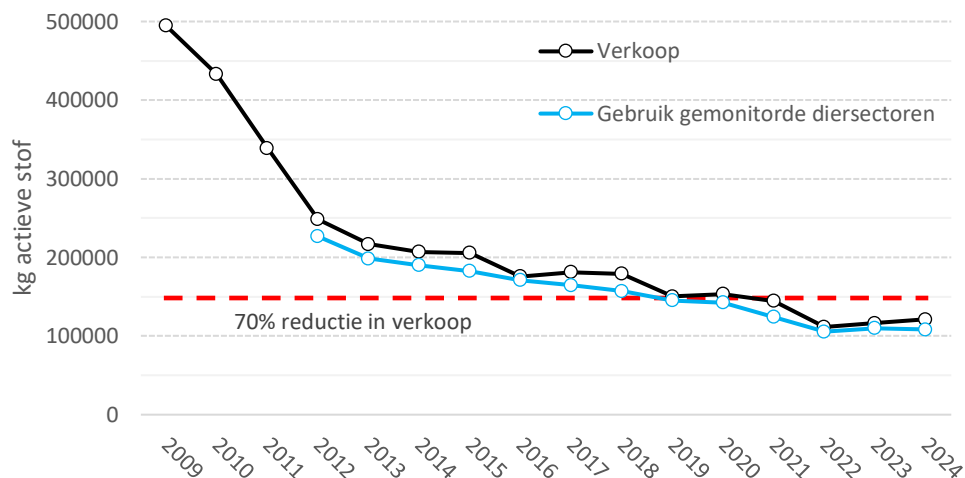
Over 2024 is sprake van een geringe stijging in het antibioticumgebruik, uitgedrukt als massa actieve stof, in alle gemonitorde dierhouderijsectoren samen. De verkoop van antibiotica, eveneens uitgedrukt als massa actieve stof, is in 2024 met 4,0% gestegen ten opzichte van 2023. De daling ten opzichte van het referentiejaar 2009 is als gevolg hiervan enigszins verminderd en komt uit op 75,5%.

Op sectorniveau, waar het gebruik wordt uitgedrukt in dierdagdoseringen, is sprake van een enigszins gemengd, maar grotendeels stabiel beeld. Het antibioticumgebruik in de vleeskuiken- en vleeskonijnensector is gedaald. Het gebruik in de melkvee- en overige rundveesectoren is laag en vergelijkbaar met 2023. Het gebruik bij vleeskalveren is stabiel hoog. Bij varkens is sprake van een lichte stijging van het gebruik, bij kalkoenen van een sterkere stijging. In dit rapport wordt voor het eerst het antibioticumgebruik in de eendensector inzichtelijk gemaakt. Het gebruik in deze sector is laag.

In de geitensector zijn nieuwe problemen aan het licht gekomen in de registratie van voorgeschreven antibiotica. Omdat deze problemen tot een systematische onderschatting van het gebruik leiden en omdat onduidelijkheid bestaat over de oorzaken en omvang van deze problemen en er geen snelle oplossing voorhanden bleek, is het uitzonderlijke besluit genomen dit jaar niet te rapporteren over het antibioticumgebruik in de geitensector. Het SDa-expertpanel zal dit pas doen zodra de situatie opgehelderd en opgelost is. Deze problemen vragen om een audit naar de kwaliteit en volledigheid van de antibioticumgegevens en registratie in databanken, om op korte termijn tot verbeterpunten in de registratie te komen. Vergelijkbare onderzoeken zijn in het verleden ook uitgevoerd kort na de opzet van de registraties van de grote diersectoren.

Structureel hoog gebruik, een gebruiksniveau boven de SDa-actiewaarde in twee opvolgende jaren, is in vrijwel alle diersectoren afgenomen. Het SDa-expertpanel verwacht dat een verdere afname van het aantal structureel hooggebruikers kan bijdragen aan een substantiële verdere reductie van het antibioticumgebruik. De kalversector vormt hierbij een negatieve uitzondering: het structureel hoog gebruik is in deze sector toegenomen en het percentage bedrijven in het actiegebied is groot waardoor in deze sector een aanzienlijk potentieel voor verdere reductie mogelijk blijft.

Figuur 1. Trends in antibiotica verkoop en gebruik vanaf referentiejaar 2009.

Antibioticumgebruik in grote voedselproducerende diersectoren

Vleeskalveren – Het antibioticumgebruik in de hele kalversector is met 15,9 DDDA_{NAT} vergelijkbaar met vorig jaar. Er is al langere tijd geen sprake meer van een dalende trend, terwijl gezien de aantallen bedrijven in het actiegebied en de structureel hooggebruikers een verdere verlaging eigenlijk noodzakelijk is. Het laagste antibioticumgebruik werd in 2020 genoteerd.

Op bedrijfsniveau is het gemiddelde gebruik bij de diercategorieën blankvlees, rosévlees start en rosévlees afmest licht toegenomen. Ook zijn de verschillen tussen bedrijven groter geworden. Het structureel hoog gebruik is toegenomen. Het plan van aanpak van de sector om structureel hoog gebruik terug te dringen heeft niet het gewenste effect gehad. Het stabiel hoge gebruik in combinatie met de toename in het aantal structureel hooggebruikers maken aanvullende maatregelen noodzakelijk om het gebruik in de kalversector te reduceren. Naar de huidige kennis kunnen alleen veranderingen in de organisatie van de kalverketen en veranderingen in de relatie met de melkveeketen tot een verdere verlaging van het antibioticumgebruik leiden. De “Pilotstudies gezonde kalverketen” naar mogelijke veranderingen in de kalverketen bevinden zich in de afrondende fase. Het SDA-expertpanel hoopt dat de uitkomsten van deze studies belangrijk inzicht geven in noodzakelijke veranderingen die zullen moeten bijdragen aan een substantiële reductie in het antibioticumgebruik.

Vleeskuikens – Het gebruik bij vleeskuikens in $DDDA_{NAT}$ is gedaald van 6,9 in 2023 naar 5,2 in 2024 (-24,8%). Hiermee bevindt het gebruik zich op het laagste niveau sinds de start van de monitoring. De verschuiving van reguliere naar trager groeiende rassen heeft aanzienlijk bijgedragen aan de algehele daling van het antibioticumgebruik in de vleeskuikensector. Het gebruik van tweede keuze middelen is afgenomen, maar blijft relatief hoog met een aandeel van 65% over de gehele sector (op basis van de $DDDA_{NAT}$).

Bij reguliere vleeskuikens is het mediane gebruik gedaald over 2024. Het SDa-expertpanel hoopt dat hiermee een dalende trend in gebruik is ingezet. Het percentage bedrijven in het actiegebied is net als het percentage structureel hooggebruikers afgenomen, maar blijft relatief hoog. Het gebruik op bedrijven met trager groeiende vleeskuikens bevindt zich op een stabiel, aanvaardbaar niveau (gemiddeld 1,5 $DDDA_F$). Structureel hoog gebruik komt hier zelden voor.

Op opfokbedrijven voor de vleeskuikensector is het gemiddelde gebruik laag (5,4 $DDDA_F$), maar er bestaan nog wel relatief grote verschillen tussen bedrijven. Deze verschillen zijn het afgelopen jaar licht toegenomen en geven aan dat verdere reductie realiseerbaar moet zijn. Op vermeerderingsbedrijven is het gebruik laag (2,4 $DDDA_F$ gemiddeld) en zijn verschillen tussen bedrijven beperkt.

Varkens - Het gebruik in de varkenssector is in 2024 met 0,7 $DDDA_{NAT}$ gestegen (11,8%) ten opzichte van 2023 tot 6,6 $DDDA_{NAT}$. Vooralsnog ziet het SDa-expertpanel deze stijging niet als zorgelijk gezien het lage antibioticumgebruik in de varkenssector, maar het is belangrijk verdere ontwikkelingen te volgen. Onderzoek naar mogelijke oorzaken van de stijging van antibioticumgebruik kan inzicht geven in de mogelijkheden om verdere stijging tegen te gaan. Het percentage bedrijven in het actiegebied is vergelijkbaar met vorig jaar. Het percentage structureel hooggebruikers is licht afgenomen, tot 7% bij speenbiggen. Het SDa-expertpanel heeft eind 2024 de benchmarkwaarden geëvalueerd. Op dit moment zijn er nog te grote verschillen in gebruik tussen speenbiggenbedrijven om een benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik vast te stellen. Er is voor speenbiggen een nieuwe voorlopige benchmarkwaarde vastgesteld van 15 $DDDA_F$ voor drie jaar die de SDa per 2026 zal hanteren. Voor zeugen/zuigende biggen en vleesvarkens verandert de benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik van 5 $DDDA_F$ niet.

Geiten – Zoals eerder aangegeven, wordt er niet over het antibioticumgebruik in de geitensector gerapporteerd. Problemen met de volledigheid en kwaliteit van de gegevens werden in voorgaande rapportages al gesignaleerd. Recent zijn er nieuwe problemen bij de registratie van de voorschrijfggegevens ontdekt: antibiotica voorgeschreven door een vervangend dierenarts worden niet altijd geregistreerd in de aangewezen databank. Juist dit probleem heeft als gevolg dat het gebruik systematisch wordt ondergerapporteerd en

het gebruik wordt onderschat. Er zijn geen aanwijzingen dat het gebruik niet wordt gemeld door dierenartsen. Het probleem lijkt zich te concentreren op de communicatie tussen dierenartsenpraktijken en aangewezen databanken. Hiermee is duidelijk geworden dat er sprake is van onderrapportage van gebruik. In welke mate is nog niet duidelijk. Eerdere tekortkomingen hadden te maken met de dekkingsgraad van de registratie. De verwachting was dat deze tekortkomingen niet zonder meer tot systematische onderschatting van het gebruik op bedrijfsniveau zouden leiden. De combinatie van eerdere en nieuwe tekortkomingen in volledigheid en kwaliteit van de registratie maakt rapporteren onmogelijk, zolang deze problemen niet zijn opgelost. Het SDA-expertpanel roept de geitensector, dierenartsen en overheid op om de omvang van de problemen op zo kort mogelijke termijn inzichtelijk te maken middels een audit en de tekortkomingen vervolgens op te lossen. Per 2026 geldt voor geiten ook de Europese verplichting om het gebruik te monitoren.

Melkvee en overig rundvee - Het gebruik in de melkveesector en overige rundveesectoren blijft stabiel op een laag niveau van respectievelijk 3,26 DDDA_{NAT} en 0,25 DDDA_{NAT}. Slechts ongeveer 5% van de rundveebedrijven bevindt zich in het actiegebied en structureel hoog gebruik komt incidenteel voor.

Leghennen - Het antibioticumgebruik op leghennenbedrijven is op een stabiel laag niveau en komt voor 2024 uit op gemiddeld 1,8 DDDA_F. Op de meeste bedrijven (77%) wordt geen antibiotica gebruikt. Ook bij de opfok van leghennen is het gebruik laag en zijn verschillen tussen bedrijven beperkt.

Bij de opfok van (groot)ouderdieren in de leghennensector is het gemiddelde gebruik gestegen tot 17,6 DDDA_F. Dit wordt veroorzaakt door enkele bedrijven met relatief hoog gebruik. In een kleine sector als deze (38 bedrijven) kunnen enkele bedrijven een grote invloed op het gemiddelde gebruik hebben. Omdat het merendeel van de bedrijven (66%) geen antibiotica gebruikt, lijkt het mogelijk om het gebruik op deze hoog gebruikende bedrijven te verlagen. De sector wordt opgeroepen om hierin initiatieven te nemen. Op vermeerderingsbedrijven is het gebruik laag met gemiddeld 2,0 DDDA_F.

Antibioticumgebruik in kleine voedselproducerende diersectoren

Vleeskonijnen - Het gebruik bij vleeskonijnen op sectorniveau is met 3,2 DDDA_{NAT} gedaald (-12,2%) tot het laagste niveau sinds de start van de monitoring in 2016 naar 22,6 DDDA_{NAT}, hetgeen nog relatief hoog is. Het aantal bedrijven in het actiegebied is ook afgenomen. De benchmarkwaarde voor vleeskonijnen is in 2024 geëvalueerd. De huidige benchmarkwaarde van 30 DDDA_F wordt nu niet bijgesteld; later dit jaar volgt een nieuwe evaluatie.

Kalkoenen - De neerwaartse trend die vorig jaar leek te zijn ingezet in de kalkoensector kon in 2024 niet worden doorgezet. Het gebruik in de sector is 2,6 DDDA_{NAT} gestegen (43,1%) tot 8,7, maar blijft onder het niveau van 2022. Ook op bedrijfsniveau is een stijging in gebruik zichtbaar, veroorzaakt door enkele bedrijven met een laag gebruik die zijn gestopt. In een kleine sector kunnen enkele bedrijven een grote invloed hebben op het gemiddelde gebruik.

Voor de kalkoensector gelden nog overgangsbenchmarkwaarden. Deze zijn afgesproken met het ministerie van LNV om gefaseerd toe te werken naar de SDa-actiewaarde. Het SDa-expertpanel heeft de benchmarkwaarden voor de kalkoensector geëvalueerd en heeft, gebaseerd op het huidige gebruik, geadviseerd om de overgangsbenchmarkwaarden versneld af te bouwen en per 2026 over te gaan op de SDa-actiewaarde van 10 DDDA_F. De reden hiervoor is dat het merendeel van de bedrijven al een gebruik van ruim onder 10 DDDA_F weet te realiseren, met een mediaan gebruik van 5,5 DDDA_F.

Eend – Het gebruik in de eendensector is zeer laag. Er is slechts één bedrijf waar antibiotica is ingezet, bij de overige 42 bedrijven is geen antibiotica gebruikt.

Gebruik van kritische middelen

Het gebruik van fluoroquinolonen en 3e en 4e generatie cefalosporines is in de meeste sectoren stabiel en laag (<0,3 DDDA_{NAT}). Het colistinegebruik is voor het vierde opeenvolgende jaar gedaald. Bij vleeskuikens, kalkoenen, melkvee, vleeskalveren, overig rundvee en vleeskonijnen wordt (vrijwel) geen colistine gebruikt. Binnen de varkenssector wordt colistine voornamelijk bij speenbiggen ingezet. Het gemiddelde gebruik van colistine bij speenbiggen is verder afgenomen met 0,3 DDDA_F tot 0,9 DDDA_F. Bij leghennen is het gemiddelde colistinegebruik met 0,5 DDDA_F vergelijkbaar met vorig jaar. Het colistinegebruik in deze sector is hoger dan de benchmarkwaarde van de EMA. Het gebruik van colistine in deze sector vraagt daarom specifieke aandacht.

Naast deze middelen zijn ook de overige chinolonen opgenomen binnen de zogenaamde EMA “AMEG B categorie” van kritische antibiotica, waarvan het gebruik beperkt dient te worden (EMA, 2019). Het gebruik van flumequine, een chinolon, activeert resistentiemechanismen vergelijkbaar met enrofloxacin (een derde keuze fluoroquinolon) (Swinkels et al., 2024). Chinolonen zijn in Nederland volgens de WVAB-richtlijn op dit moment geclassificeerd als tweede keuze middel. Recent is de nieuwe WVAB gestart, met onder meer als doelstelling om de AMEG-classificatie te vertalen naar een Nederlandse indeling van eerste, tweede en derde keuze antibiotica. Het gebruik van chinolonen is bij zowel vleeskuikens als vleeskalveren gedaald, in de overige diersectoren worden chinolonen zelden ingezet.

Voorschrijfpatronen van dierenartsen

Dierenartsen bij melkvee, overig rundvee, trager groeiende vleeskuikens, zeugen/zuigende biggen en vleesvarkens hebben een laag voorschrijfniveau (maximaal 3,3 DDDA_{VET} gemiddeld) en de verschillen tussen dierenartsen zijn beperkt.

Dierenartsen van blankvleeskalveren en rosévlees startkalveren hebben een relatief hoog voorschrijfniveau met respectievelijk 19,2 en 64,7 DDDA_{VET} gemiddeld. De verschillen tussen dierenartsen zijn groot. Afgelopen jaar is het gemiddelde voorschrijfniveau wel gedaald met 5,3 DDDA_{VET} bij dierenartsen van rosévlees startkalveren en zijn de verschillen tussen dierenartsen kleiner geworden. Bij rosévlees afmest lijkt het voorschrijfniveau te stabiliseren, na een eerdere opwaartse trend tussen 2017 en 2022.

Bij speenbiggen is het gemiddelde voorschrijfniveau toegenomen van 13,3 tot 15,4 DDDA_{VET} en zijn verschillen tussen dierenartsen groter geworden.

Bij reguliere vleeskuikens zijn de verschillen tussen dierenartsen afgelopen jaar kleiner geworden en is het gemiddelde voorschrijfniveau licht gedaald. Verschillen tussen dierenartsen blijven echter relatief groot, variërend van 0 DDDA_{VET} tot meer dan 19 DDDA_{VET} voor de 5% hoogst voorschrijvende dierenartsen. Een verdere reductie lijkt hier zeker nog mogelijk.

Binnen de kalkoensector zijn slechts enkele dierenartsen werkzaam. Hier is het voorschrijfniveau van de groep dierenartsen toegenomen van 6,3 tot gemiddeld 8,2 DDDA_{VET}. Over 2023 was er een sterke daling in voorschrijfniveau.

Verschillen in voorschrijfpatroon tussen dierenartsenpraktijken

Uit een eerdere studie is gebleken dat er ook tussen dierenartsenpraktijken grote verschillen zijn in voorschrijfpatronen. Het SDa-expertpanel pleit er daarom voor om ook de dierenartsenpraktijk van de voorschrijvend dierenarts (geanonimiseerd) te registreren.

Benchmarking dierenartsen

Het merendeel van de dierenartsen bevindt zich voor alle diersoorten in het streefgebied. Bij rosévleeskalveren en reguliere vleeskuikens is het percentage dierenartsen in het actiegebied nog relatief hoog. Hier komen ook grote verschillen tussen dierenartsen in voorschrijfpatroon voor, wat suggereert dat een verdere afname van het voorschrijfniveau mogelijk is.

Evaluatie benchmarksystematiek dierenartsen

Voor dierenartsen werden in 2024 nog twee indicatoren gebruikt. De DDDA_{VET} werd gebruikt om trends in voorschrijfpatronen in kaart te brengen en de VBI werd gebruikt voor de benchmarking van dierenartsen. In 2024 heeft het SDa-expertpanel de VBI geëvalueerd en besloten per 2025 over te stappen op de DDDA_{VET} voor benchmarking en monitoring van trends. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat de DDDA_{VET} -in tegenstelling tot de huidige VBI- geschikt is voor beide doeleinden en voor dierenartsen makkelijker te interpreteren is.

Uitbreiding antibioticummonitoring

Op basis van EU-verordening 2019/6 moet Nederland per 2026 ook het antibioticumgebruik bij schapen en paarden gaan monitoren, naast geiten (rapportage vanaf 2027). Honden en katten volgen per 2029 (rapportage vanaf 2030). Dit brengt uitdagingen met zich mee, zoals het bepalen van dierenaantallen. Ook ontbreken in deze sectoren kwaliteitssystemen, die eerder hielpen bij een snelle implementatie van monitoring in andere sectoren.

Het SDa-expertpanel adviseert daarom om vroegtijdig te starten met de voorbereidingen. Voor paarden en gezelschapsdieren is de SDa in opdracht van het ministerie van LNV gestart met het schetsen van scenario's voor de inrichting van de antibioticummonitoring. Het panel pleit ervoor om het registreren van vergelijkbare voorschrijfgegevens zoals bij andere sectoren. Naar verwachting is het antibioticumgebruik laag in de diersectoren die worden toegevoegd. Benchmarking ligt daarom niet direct voor de hand. Het SDa-expertpanel benadrukt dat de verzamelde gegevens benchmarking wel mogelijk moeten maken, bijvoorbeeld als veranderingen in gebruik of andere inzichten in het risico op resistentievorming in deze diersoorten daartoe aanleiding geven.

Europese monitoring antibioticumgebruik

Voor het eerst heeft de EMA (kwalitatief) gerapporteerd over het antibioticumgebruik in EU-lidstaten (27) en IJsland en Noorwegen (EMA, 2025). Voorheen werd alleen over de verkoopcijfers gerapporteerd. Deze 'ESUAvet-rapportage' heeft betrekking op het jaar 2023 en omvat informatie over rundvee (inclusief kalveren), varkens, kippen en kalkoenen. In veel landen is de monitoringssystematiek van het antibioticumgebruik per sector nog in opbouw en is de registratie nog niet volledig. De EMA heeft daarom nog geen gebruikscijfers gerapporteerd, maar alleen inzicht gegeven in de mate waarin lidstaten in staat zijn gebleken gegevens te melden. Nederland is een van de weinige landen die op dit moment voor de verplichte melding van de genoemde diersoorten volledige dekking van de antibioticumgebruikscijfers realiseert.

Begrippenlijst en definities

Behandelbare kilogrammen	Het aantal kilogrammen van een bepaalde diersoort die per verpakkingseenheid antibiotica kan worden behandeld.
Benchmarkwaarde	Voor bedrijven: De waarde waarmee het antibioticumgebruik in dierdagdoseringen op een bedrijf wordt vergeleken. Deze waarden worden door de SDa vastgesteld per diersoort en diercategorie. De SDa onderscheidt aanvaardbare en voorlopige benchmarkwaarden. Voor dierenartsen: De waarde waarmee de hoeveelheid voorgeschreven antibiotica wordt vergeleken. Hiervoor worden per diersoort en diercategorie dezelfde waarden gehanteerd als voor bedrijven.
Aanvaardbare benchmarkwaarde	Dit zijn benchmarkwaarden die aanvaardbaar gebruik reflecteren. Sectoren met benchmarkwaarden voor aanvaardbaar gebruik laten gebruikspatronen zien die gekenmerkt worden door (zeer) laag gebruik, geringe spreiding in gebruik tussen bedrijven en geringe spreiding over de tijd. Er geldt alleen een actiewaarde, bedrijven met een gebruik boven deze waarde dienen actie te ondernemen om het antibioticumgebruik op hun bedrijf te verlagen.
Voorlopige benchmarkwaarde	Deze benchmarkwaarden reflecteren nog geen aanvaardbaar gebruik en zullen in de komende jaren nog regelmatig aan aanpassingen onderhevig zijn. Sectoren met een voorlopige benchmarkwaarde worden gekenmerkt door een relatief hoog gemiddeld gebruik, brede verdelingen en veel variatie over de tijd. Er geldt alleen een actiewaarde, bedrijven met een gebruik boven deze waarde dienen actie te ondernemen om het antibioticumgebruik op hun bedrijf te verlagen.
DDD _{VET}	De Europese generiek (per werkzame stof) gedefinieerde veterinaire 'Defined Daily Dose' per diersoort, bepaald als de gemiddelde Europese dosering in mg/kg.
DDDA _F	'Defined Daily Dose Animal Farm', de indicator voor het gebruik van antibiotica op een bedrijf. De DDDA_F wordt berekend als de som van de behandelbare kilogrammen op een bedrijf (gebaseerd op de geleverde antibiotica) aanwezig over een jaar, gedeeld door het gemiddeld aantal kilogrammen dier op een bedrijf aanwezig. De dimensie van deze indicator is DDDA/dierjaar. In de eerste SDa-rapportages werd de notatie DDD/J gebruikt.

DDDA _{NAT}	‘Defined Daily Dose Animal National’, de indicator voor het nationale gebruik van antibiotica per diersector. De DDDA_{NAT} wordt berekend als de som van de behandelbare kilogrammen in een diersector over een jaar, gedeeld door het gemiddeld aantal kilogrammen dier in een diersector aanwezig. De dimensie van deze indicator is DDDA/dierjaar.
DDDA _{VET}	‘Defined Daily Dose Animal Veterinarian’, de indicator voor het voorschrijfpatroon van antibiotica door een dierenarts in een specifieke diercategorie per jaar. Wordt berekend als de som van de behandelbare kilogrammen die zijn voorgeschreven gedurende een jaar door een specifieke dierenarts op alle bedrijven waarmee deze persoon een één-op-één relatie heeft, gedeeld door het gemiddeld aantal kilogrammen dier dat op alle bedrijven aanwezig is waarmee de dierenarts een één-op-één relatie heeft. In tegenstelling tot de VBI worden in deze berekening de structureel hooggebruikers wel meegenomen. Dat maakt deze indicator meer geschikt om naar trends in het totale voorschrijfpatroon van dierenartsen te kijken.
DG-standaard	De Diergeneesmiddelenstandaard (DG-standaard) is een online diergeneesmiddelen-database onder beheer van de SDa waarin gegevens staan van alle in Nederland geregistreerde antimicrobiële diergeneesmiddelen voor zowel voedselproducerende- als gezelschapsdieren en de daaruit afgeleide aantal behandelbare kilogrammen doeldier*dagen. Het SDa-expertpanel gebruikt deze DG-standaard voor de analyse van het antibioticumgebruik in de voedselproducerende diersectoren uitgedrukt in dierdagdoseringen per dierjaar (DDDA_F en DDDA_{NAT}) en de analyse van voorschrijfpatronen (DDDA_{VET} en VBI).
EUROSTAT	Het statistisch bureau van de Europese Unie.
Massabalans	Vergelijking van verkochte hoeveelheid kilogram (kg) actieve stof en gerapporteerd gebruik op basis van afleverregels in kg actieve stof.
Overgangsbenchmarkwaarden	Enkele diersectoren hebben overgangsbenchmarkwaarden met het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur afgesproken om gefaseerd naar de door de SDa vastgestelde benchmarkwaarden toe te werken.
PCU	‘Population Correction Unit’, een door de European Medicines Agency gehanteerde maat voor diermassa. De PCU wordt berekend op basis van het aantal geslachte dieren in een jaar (gecorrigeerd voor import en export) en indien slacht niet van toepassing is (bijvoorbeeld melkvee) op het aantal aanwezige dieren in een diersector.

Pluimvee	Als er gesproken wordt over pluimvee worden hiermee alle gemonitorde pluimveesectoren bedoeld (vleeskuikens, kalkoenen, eenden, (voorschakels) leghennen en voorschakels vleeskuikens) tenzij expliciet gespecificeerd.
Rundvee	Met rundvee wordt de melkveesector en overige rundveesectoren bedoeld (zoogkoeien, opfok en vleesstieren). Vleeskalveren worden hiermee niet bedoeld, tenzij specifiek vermeld.
Vleeskonijnen	Als er gesproken wordt over vleeskonijnen, worden hiermee alle konijnen gehouden voor voedselproductie bedoeld (voedsters met lampreien, gespeende vleeskonijnen en opfokvoedsters).
Structureel hooggebruiker	Bedrijven die in twee achtereenvolgende jaren met het antibioticumgebruik boven de actiewaarde uitkomen. Deze definitie wordt door de SDa onder andere gebruikt voor de berekening van de VBI voor dierenartsen.
VBI (vanaf 2021)	Veterinaire Benchmarkindicator: de VBI beschrijft het voorschrijfpatroon van antibiotica door een dierenarts in een specifieke diercategorie in een sector. De VBI is de som van de behandelbare kilogrammen die gedurende een jaar zijn voorgeschreven op alle bedrijven waarmee de dierenarts een één-op-één relatie heeft, gedeeld door het gemiddeld aantal kilogrammen dier op al deze bedrijven. Structureel hooggebruikers worden niet meegenomen in deze berekening.

Het antibioticumgebruik op nationaal niveau

Verkoop

De verkoop van antibiotica, uitgedrukt in kilogrammen actieve stof, is het afgelopen jaar toegenomen met 4,0% vergeleken met 2023. De daling in verkoop ten opzichte van referentiejaar 2009 is nu 75,5% (figuur 3).

Gebruik

Het gebruik is, gemeten in kilogrammen actieve stof, in de gemonitorde sectoren afgelopen jaar met 1,5% afgenomen. Het diergewicht is echter met 4,0% afgenomen in 2024 in de gemonitorde diersectoren waardoor een geringe stijging resulteert.

Verkoop en gebruik vergeleken

De bijdrage van de verschillende diersectoren aan het totale gebruik is zichtbaar gemaakt in figuur 3. De totale verkochte massa is 121.168 kg. De totale hoeveelheid voorgeschreven antibiotica in de gemonitorde diersectoren is 108.141 kg en betreft daarmee iets meer dan 89% van de verkochte antibiotica. De verkochte massa, die niet direct te herleiden valt naar de door de SDa gemonitorde diersectoren, is van 6.744 kg in 2023 toegenomen tot 13.027 kg (10,8% van de totale verkochte massa) in 2024. Een deel van de niet herleidbare massa kan worden verklaard door de nog niet gemonitorde diersectoren, zoals schapen, paarden en gezelschapsdieren. Ook het antibioticumgebruik in de geitensector is in deze cijfers niet meegenomen. Uit de verkochte totale massa diergeneesmiddelen zijn de middelen die uitsluitend zijn toegelaten voor niet-voedselproducerende dieren en paarden te herkennen. De verkochte massa daarvan in 2024 was 4.090 kg (3,4% van de totale verkochte massa). Deze hoeveelheid fluctueert sinds 2018 tussen 4.000 en 4.900 kg. Ook voorraadvorming op niveau van groothandel en dierenarts kan bijdragen aan verschillen tussen verkoop en gebruik van antibiotica. De verkochte massa in een jaar wordt mede bepaald door bijvoorbeeld een verwachte prijsstijging in het volgende jaar met als gevolg voorraadvorming en het jaar daaropvolgend een daling in verkoop.

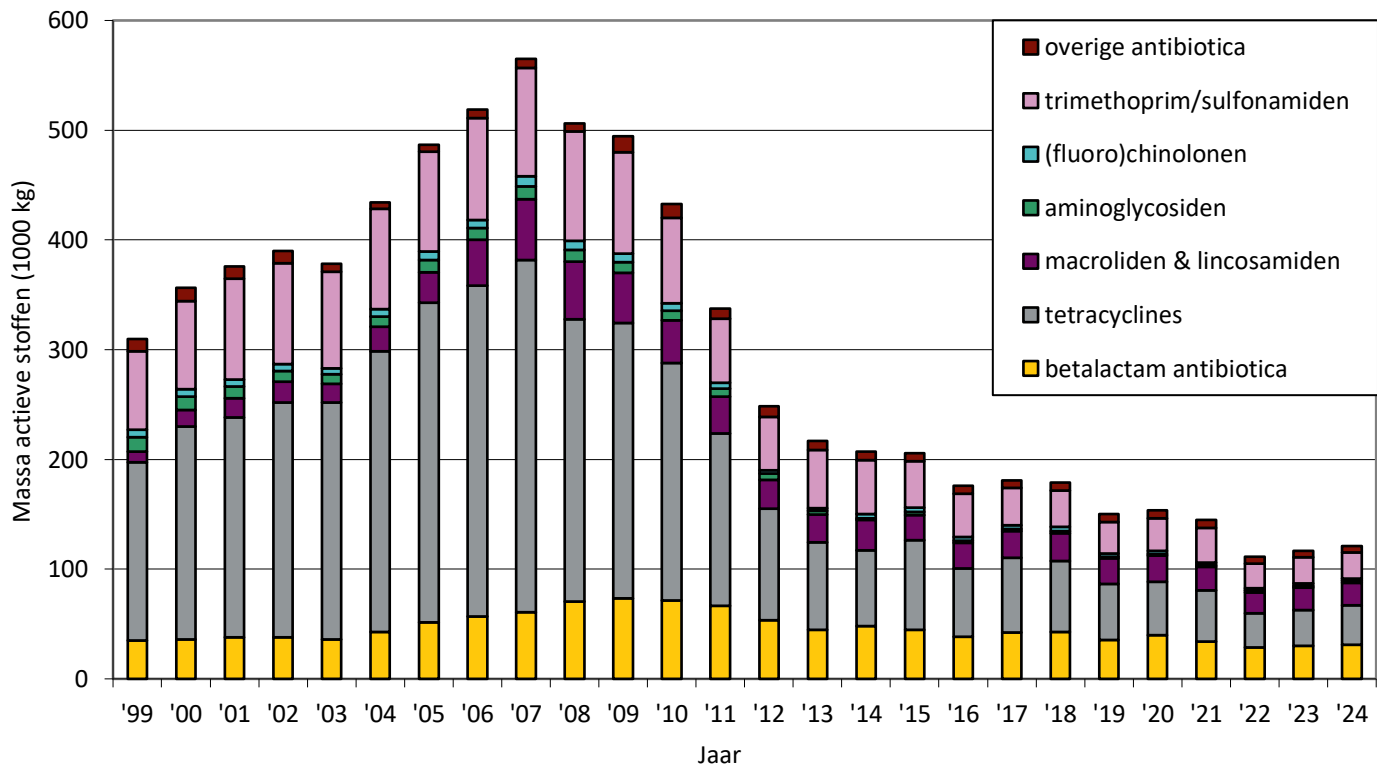
De verwachting is dat komende jaren het verschil tussen gebruikte en verkochte totale massa gemiddeld over een aantal jaar kleiner zal worden, door inclusie van alle diersoorten in de monitoring van gebruik. Met ingang van 2026 geldt in ieder geval voor geiten, schapen en paarden ook de wettelijke verplichting in het kader van EU-verordening 2019/6. Echter, uitschieters naar meer verkochte massa of meer gebruikte massa zullen van jaar tot jaar blijven bestaan, door schommelingen in de voorraad

diergeneesmiddelen bij groothandelaren en dierenartsen (wel verkocht maar nog niet voorgeschreven).

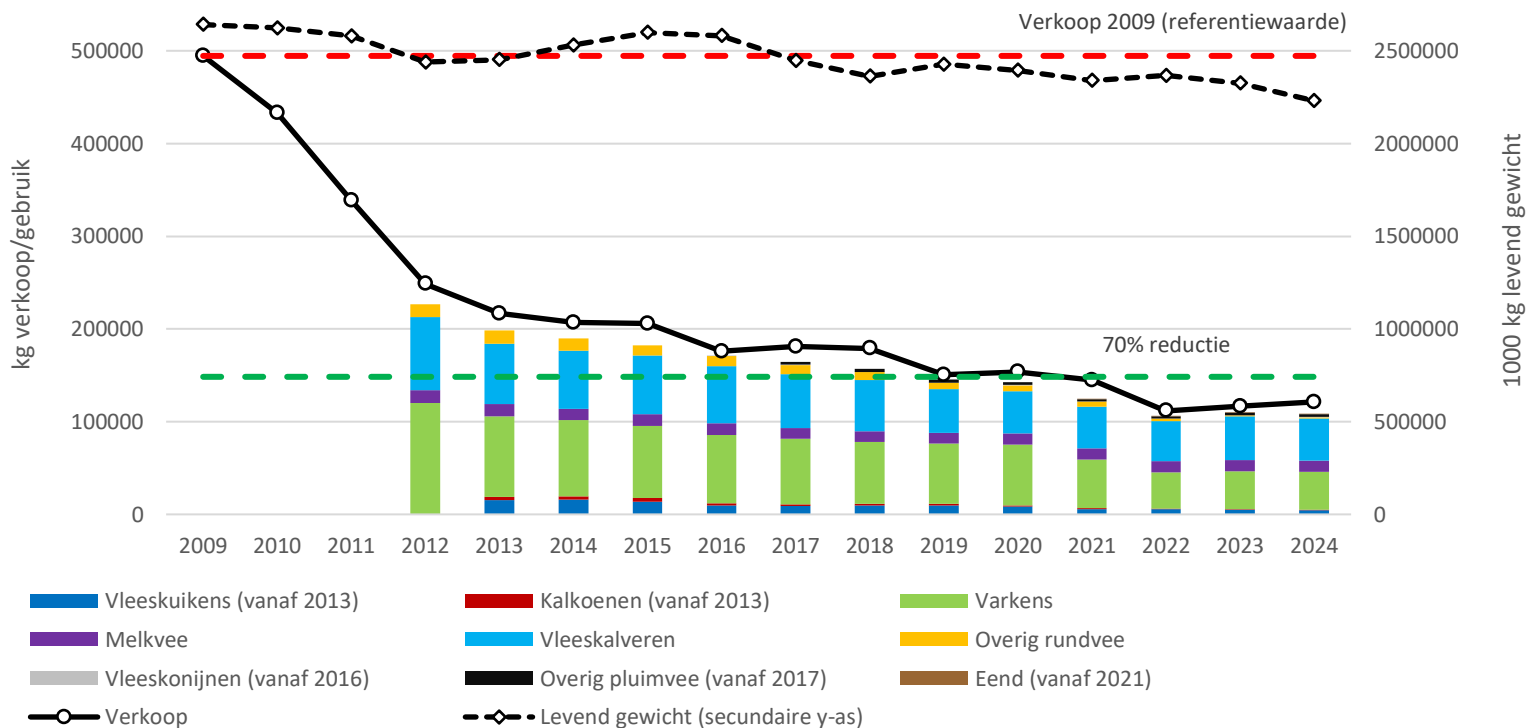
Een 'nieuwe' uitdaging vormen geïmporteerde antimicrobiële diergeneesmiddelen die, conform wettelijke mogelijkheden in EU 2019/6 art. 113, bij een tekort van Nederlandse diergeneesmiddelen via de cascade toepassing mogen worden ingezet (én moeten worden geregistreerd bij rapportage van het gebruik). De verkoopgegevens van deze middelen zijn mogelijk niet in Nederland bekend. Andersom kan het ook voorkomen dat andere EU-lidstaten Nederlandse diergeneesmiddelen importeren waarvan de verkoop mogelijk primair via een Nederlands kanaal is verlopen. In het gerealiseerde Europese monitoringssysteem van de EMA ASU (Antimicrobials Sales and Use) zullen deze cijfers in de toekomst naar verwachting ook gesignaleerd kunnen worden.

Het gebruik, uitgedrukt in massa, geeft maar beperkte informatie over de blootstelling van dieren in de verschillende dierhouderijen aan antibiotica, omdat hierbij geen rekening wordt gehouden met diermassa en met doseringsverschillen tussen werkzame stoffen. Het gebruik uitgedrukt in dierdagdoseringen (DDDA_{NAT}) is een nauwkeurigere indicator van de gemiddelde blootstelling aan antibiotica op het niveau van een diersector (figuur 5).

Figuur 2. Verloop van de verkoopcijfers van antibiotica, uitgedrukt in aantal kilogrammen actieve stoffen (x 1.000) van 1999 tot en met 2024 (bron FIDIN) naar hoofdcategorie

Figuur 3. Lange termijn ontwikkeling van de verkochte en gebruikte massa actieve stof. De gebruikte massa actieve stof is uitgesplitst naar de gemonitorde diersectoren. Daarnaast is het levend diergewicht* van de in 2024 gemonitorde diersectoren weergegeven over deze periode

*de som van het aantal dieren in de gemonitorde diersectoren vermenigvuldigd met het gehanteerde standaardgewicht

Kritische middelen gebruik

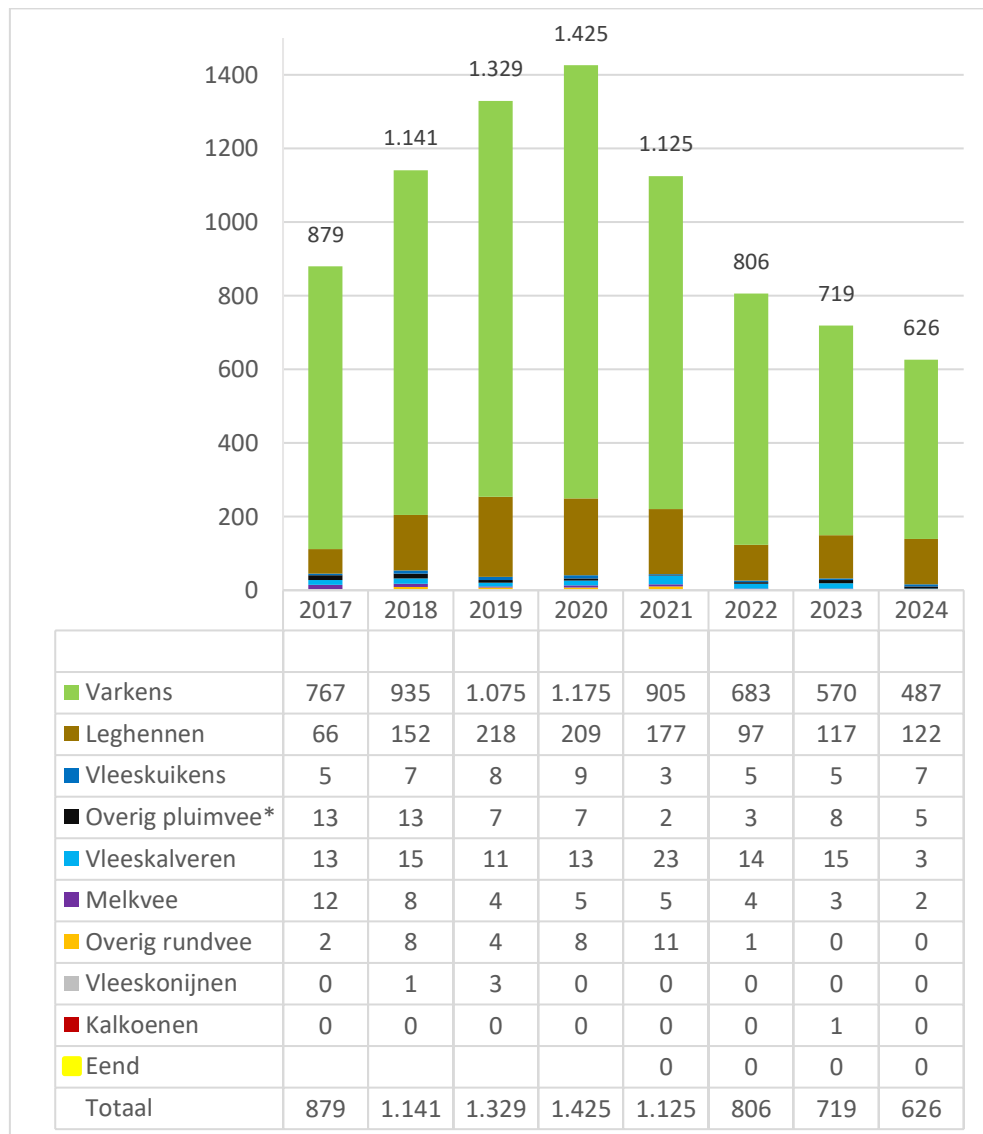
Het gebruik van fluoroquinolonen en 3^e en 4^e generatie cefalosporines is stabiel en laag. Fluoroquinolonen en 3^e en 4^e generatie cefalosporines zijn in alle gemonitorde diersectoren weinig of helemaal niet gebruikt (maximaal 0,27 DDDA_{NAT} bij kalkoenen). De streefwaarde voor het gebruik van deze derde keuze middelen is 0.

Het gebruik van colistine (in kilogram actieve stof) is opnieuw gedaald, met 12,9% ten opzichte van 2023 (figuur 4). Colistine wordt niet of nauwelijks gebruikt bij vleeskuikens, kalkoenen, melkvee, vleeskalveren, overig rundvee, geiten en vleeskonijnen.

Het gebruik van colistine bij varkens is voor het vierde opeenvolgende jaar afgenomen, met 14,5% ten opzichte van 2023. Ten opzichte van 2020, het jaar met hoogste gerapporteerde gebruik, is het colistinegebruik met 58,6% gedaald. Binnen de varkenssector wordt colistine voornamelijk bij speenbiggen ingezet. Het gemiddelde gebruik van colistine bij speenbiggen is verder afgenomen met 0,3 DDDA_F tot 0,9 DDDA_F. Bij leghennen is het colistinegebruik vergelijkbaar met vorig jaar (figuur 4). Leghennen is de enige diercategorie waarvoor het gebruik hoger is dan de EMA-benchmarkwaarde van 1 mg/PCU, namelijk 1,9 mg/PCU (zie “Begrippenlijst en definities” voor meer informatie over deze eenheid). De sector heeft al een verbeterplan geïmplementeerd, maar aanvullende aandacht lijkt noodzakelijk.

Naast deze middelen zijn ook overige chinolonen opgenomen binnen de zogenaamde EMA “AMEG B categorie” met kritische antibiotica (EMA, 2019). Het gebruik van flumequine, een chinolon, activeert resistentiemechanismen die vergelijkbaar zijn met die van enrofloxacin (een derde keuze fluoroquinolon) (Swinkels et al., 2024). Chinolonen zijn in Nederland volgens de WVAB-richtlijn op dit moment geclassificeerd als tweede keuze middel. Recent is de nieuwe WVAB gestart, met onder meer als doelstelling om de AMEG-classificatie te vertalen naar de Nederlandse indeling van eerste, tweede en derde keuze antibiotica. Chinolonen zijn in Nederland geclassificeerd als tweede keuze middel en worden regelmatig ingezet bij vleeskuikens en vleeskalveren (tabel B1). Bij zowel vleeskuikens als vleeskalveren is het gebruik afgelopen jaar afgenomen, met respectievelijk 42,9% en 25,9%. Bij de andere diersoorten worden chinolonen niet of beperkt gebruikt.

Figuur 4. Het colistinegebruik in 2017-2024 uitgedrukt in kilogram actieve stof in de verschillende diersectoren

* met overig pluimvee worden hier de voorschakels van de vleeskuikens en de voorschakels van de leghennen bedoeld.

Het antibioticumgebruik per diersector

In dit hoofdstuk worden trends in het antibioticumgebruik per diersector weergegeven en besproken. Onderscheid wordt gemaakt in grote diersectoren (met minimaal 250 bedrijven) en kleine diersectoren. Figuur 5 toont het gebruik in $DDDA_{NAT}$ op diersector niveau. De $DDDA_{NAT}$ geeft het gemiddeld aantal dagen per dierjaar weer dat een dier in de betreffende diersector werd behandeld.

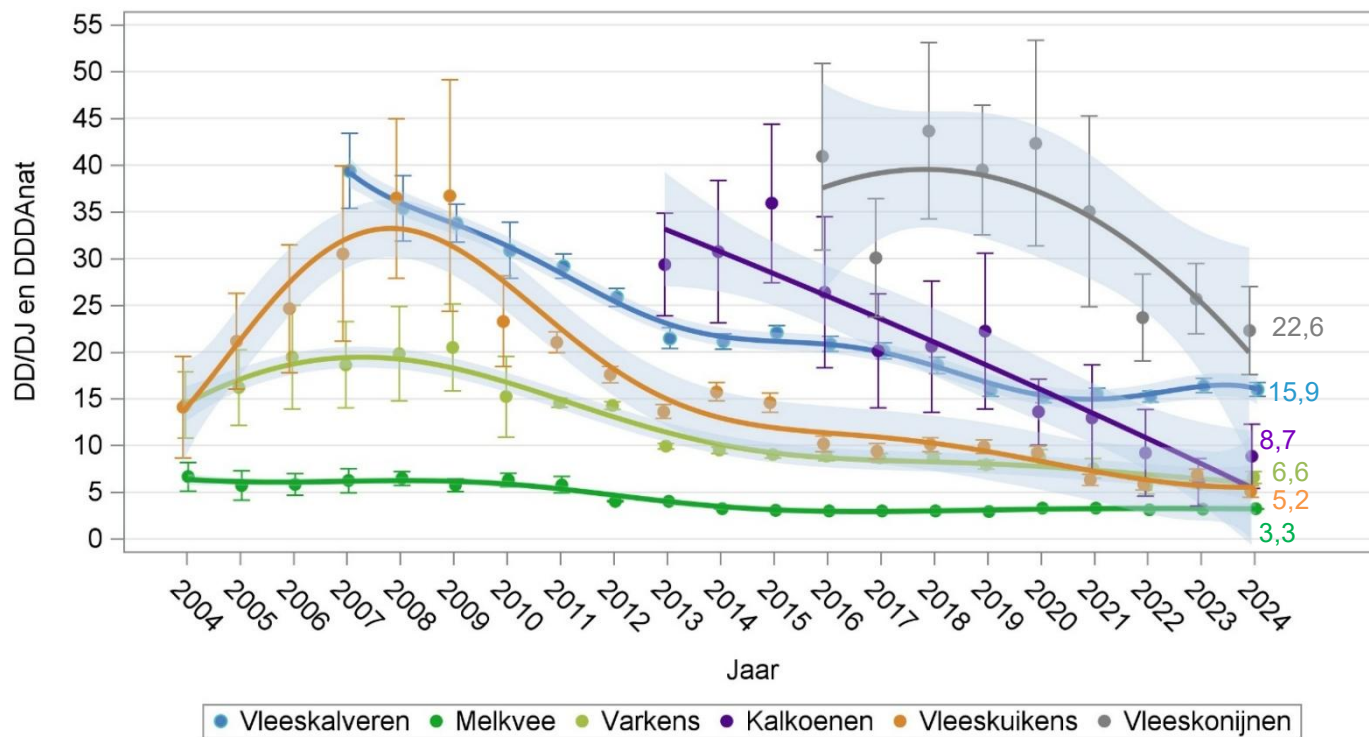
Trends in het antibioticumgebruik en resultaten van de benchmarking van bedrijven zullen per diercategorie verder worden toegelicht. De $DDDA_F$ is de indicator die wordt gebruikt om het gebruik op bedrijfsniveau te beschrijven. Bij de benchmarking van bedrijven worden twee typen benchmarkwaarden onderscheiden door de SDa:

1. benchmarkwaarden die aanvaardbaar gebruik reflecteren en die op korte termijn niet zullen veranderen;
2. voorlopige benchmarkwaarden die in de tijd nog regelmatig aan aanpassingen onderhevig zullen zijn.

Enkele diersectoren (kalkoen-, vleeskonijnen- en de vleeskuikensector) hebben overgangsbenchmarkwaarden met het ministerie van LNV afgesproken om gefaseerd naar de SDa-benchmarkwaarden toe te werken. Deze diersectoren hanteren de overgangsbenchmarkwaarden totdat deze vervallen en de SDa-benchmarkwaarden gelden. Deze overgangsbenchmarkwaarden en de termijnen waarvoor deze gelden, staan per diercategorie weergegeven in de tabellen B53 t/m B56 van bijlage 1.

Na jaren van daling in het antibioticumgebruik wordt specifieke aandacht gegeven aan de groep bedrijven in de 'staart van de verdeling', met een gebruiksniveau boven de benchmarkwaarde. Incidenteel gebruik boven een benchmarkwaarde kan voorkomen, maar structureel hoog gebruik, een gebruik boven de SDa-actiewaarde in twee (of meer) achtereenvolgende jaren is onwenselijk.

Figuur 5. Lange termijn ontwikkeling in antibioticumgebruik op basis van in het verleden verzamelde gegevens t/m 2010 (DD/DJ)* en SDa-cijfers (DDDA_{NAT}) op basis van een zogenoemde 'spline' (getrokken lijn) met puntschattingen voor ieder jaar met 95% betrouwbaarheidsinterval. Het gebruik in de diersectoren staat in de tabel onder de figuur weergegeven op volgorde van het antibioticumgebruik in 2024. Zie bijlage 1 voor de details.

Grote voedselproducerende diersectoren

Kalversector

Het antibioticumgebruik in de hele kalversector is met 15,9 DDDA_{NAT} vergelijkbaar met vorig jaar. Over recente jaren is geen sprake van een duidelijke dalende trend, het laagste antibioticumgebruik werd in 2020 genoteerd (figuur 5).

Ontwikkelingen in de kalversector

De invoering van een nieuwe rekensystematiek is uitgesteld naar eind 2025. Met deze rekensystematiek wordt onder andere het gebruik per koppel inzichtelijk gemaakt. Het SDa-expertpanel hoopt dat dit bijdraagt aan meer bewustwording bij kalverhouders en uiteindelijk zal leiden tot een neerwaartse trend in gebruik. De grote verschillen in antibioticumgebruik tussen bedrijven suggereren dat er mogelijkheden bestaan om het antibioticumgebruik te verlagen.

Tegelijkertijd lijkt een verandering in de kalverketen nodig om een substantiële reductie in gebruik te bewerkstelligen. Er zijn verschillende pilotstudies uitgevoerd om te onderzoeken welke veranderingen hieraan kunnen bijdragen. De resultaten van deze studies worden naar verwachting op korte termijn gepubliceerd.

Vanaf 1 januari 2023 mogen Duitse kalveren vervoerd worden vanaf een leeftijd van 28 dagen in plaats van 14 dagen. Dit betekent dat de kalveren een hoger opzetgewicht hebben, hiervoor wordt niet gecorrigeerd in de berekening. De invloed van de gewijzigde importleeftijd van Duitse kalveren op het gebruikspatroon van antibiotica is niet bekend en niet nader onderzocht. Jaarlijks worden er ongeveer 1,5 miljoen kalveren geslacht en in 2024 zijn er ruim een half miljoen kalveren geïmporteerd uit Duitsland (CBS, 2025; RVO, 2025).

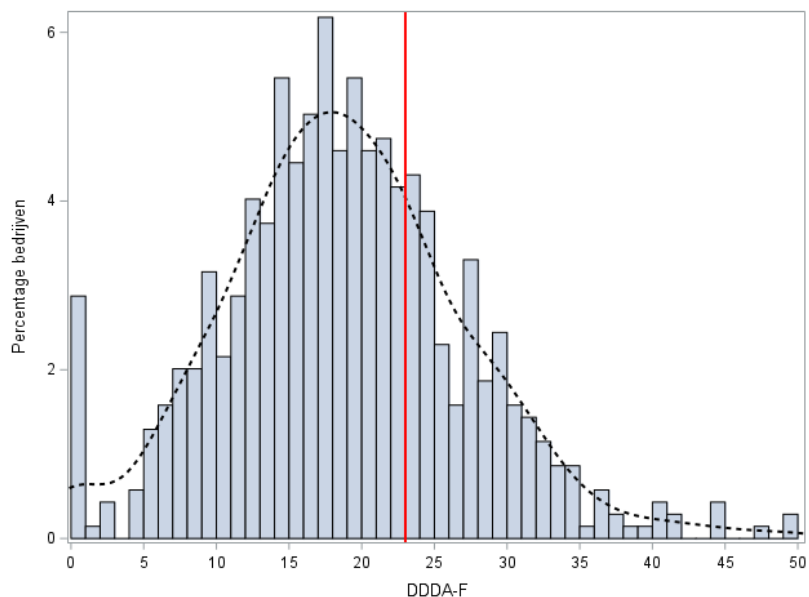
Het gebruik per diercategorie

In geen van de diercategorieën in de kalversector is er sprake van een duidelijke reductie in antibioticumgebruik over 2024. Het gebruik bij blankvleeskalveren is sinds 2018 relatief stabiel ongeveer 20 DDDA_F gemiddeld (figuur 8a). Er blijft een grote spreiding in gebruik tussen bedrijven (figuur 6). Ook over tijd is de variatie groot in gebruik binnen kalverbedrijven (figuur B4). Veel kalverhouders krijgen het antibioticumgebruik niet op een stabiel niveau.

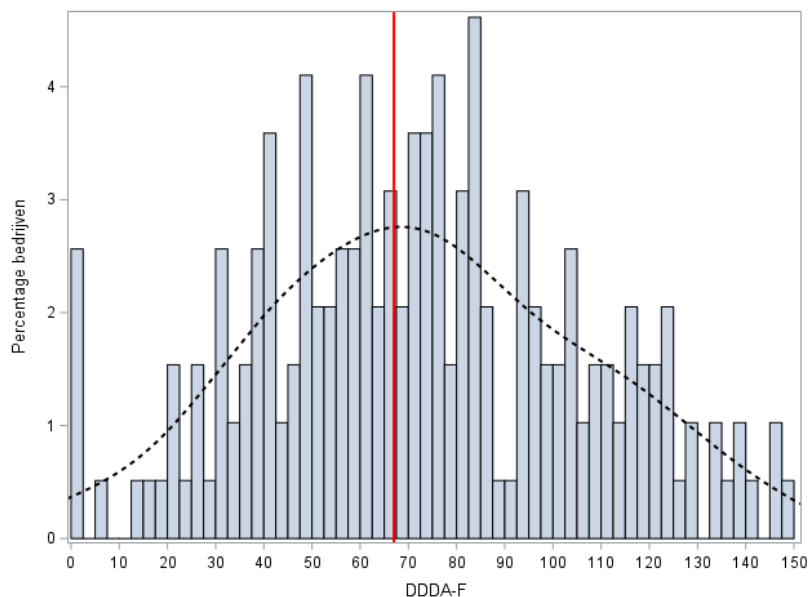
Bij rosévlees startbedrijven schommelt het gemiddelde gebruik sinds 2019 rond de 70 DDDA_F. Afgelopen jaar is sprake van een lichte toename in zowel gebruiksniveau als in variatie in gebruik tussen bedrijven (figuren 7 en 8b). Laag gebruik van antibiotica komt vrijwel niet voor.

Het gebruik bij rosévlees afmestbedrijven is relatief laag met gemiddeld rond de 4 DDDA_F per bedrijf sinds 2019. Dat was het jaar waarin nieuwe benchmarkwaarden zijn ingevoerd. Wel is de spreiding in gebruik tussen bedrijven relatief groot (figuur 8c). De omvang van de categorie rosévlees combinatie is kleiner geworden, omdat deze bedrijven grotendeels opgedeeld zijn in rosévlees start en afmestbedrijven. De overgebleven bedrijven in deze categorie kennen een gemiddeld gebruik van 17,6 DDDA_F. Ook hier geldt dat grote verschillen in gebruik tussen bedrijven bestaan.

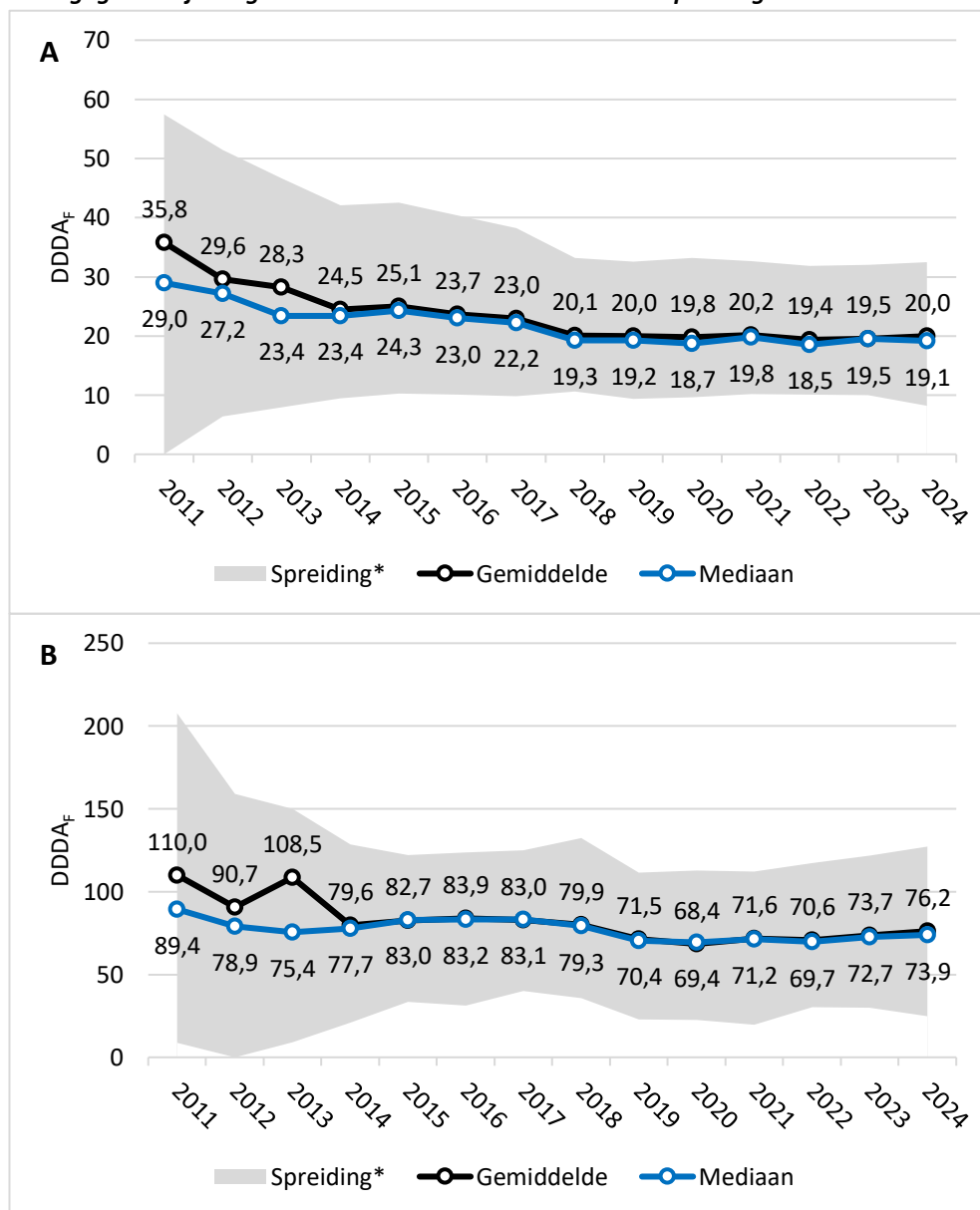
Figuur 6. $DDDA_F$ verdeling van de blankvleeskalverbedrijven in 2024 (N = 707). De rode lijn geeft de voorlopige benchmarkwaarde van de SDa weer.

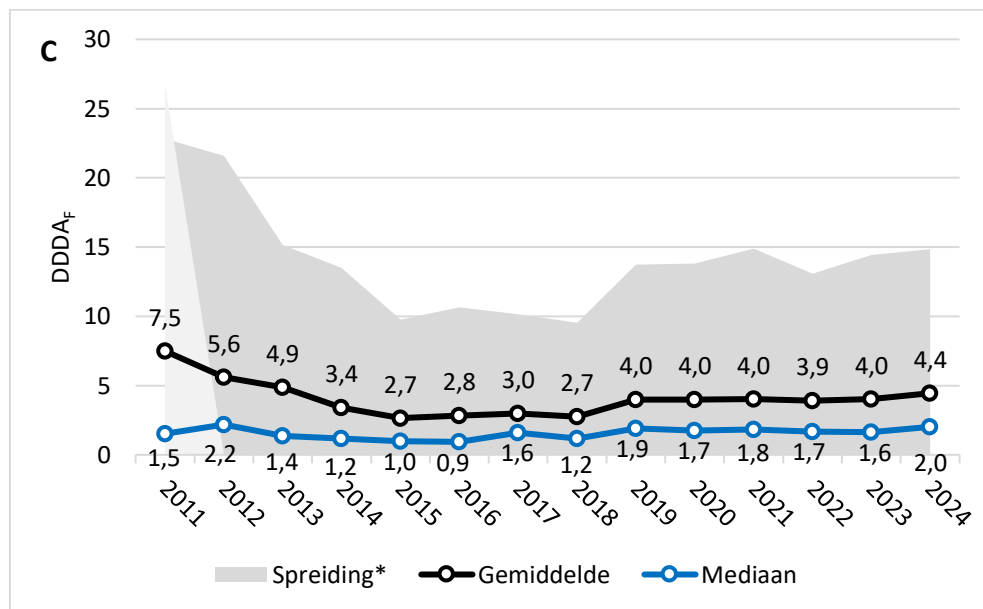

Figuur 7. $DDDA_F$ verdeling van de rosévlees startbedrijven in 2024 (N = 202). De rode lijn geeft de voorlopige benchmarkwaarde van de SDa weer.

Figuren 8a t/m 8c. Lange termijn trend van de DDDA_F bij bedrijven met (a) blankvleeskalveren, (b) rosé vlees startkalveren en (c) rosé vlees afmestkalveren. Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_F en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de bedrijven, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5e percentiel, de bovengrens het 95e percentiel.

Benchmarking

Het percentage bedrijven in het actiegebied en het percentage structureel hooggebruikers is voor alle diercategorieën in de kalversector licht toegenomen. Voor blankvleeskalverbedrijven geldt een voorlopige benchmarkwaarde van 23 DDDA_F. Binnen deze diercategorie is het structureel hoog gebruik relatief beperkt (tabel 1); het beleid dient zich hier te focussen op een algehele reductie in gebruik.

Het merendeel van de rosévlees startbedrijven bevindt zich in het actiegebied, op een gemiddeld bedrijf wordt dus meer dan 67 dagen per jaar antibiotica ingezet. Op veel bedrijven is dit hoge antibioticumgebruik structureel (tabel 1).

Voor rosévlees afmestbedrijven geldt een benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik van 4 DDDA_F. Het gebruik op de meeste bedrijven is laag. Er is echter nog wel een relatief grote groep bedrijven met (structureel) hoog gebruik.

Het in 2023 gestarte begeleidingstraject voor structureel hooggebruikers heeft niet geleid tot een zichtbare afname in het aantal structureel hooggebruikers. Bij blankvlees, rosévlees start en rosévlees afmest is het percentage structureel hooggebruikers na een stijging vorig jaar opnieuw toegenomen.

Het begeleidingstraject volgt een trapsgewijze benadering om het gebruik op een selectie van structureel hooggebruikers te verlagen. Eerst wordt een adviesteam gevormd van dierhouder, dierenarts en voervoorzichter/vertegenwoordiger juridisch eigenaar. Dit team stelt onder andere een plan van aanpak op om het antibioticumgebruik op het bedrijf te verlagen. Indien het adviesteam na 1,5 jaar niet de gewenste reductie in antibioticumgebruik heeft behaald, wordt het team uitgebreid met een externe procesbegeleider (Stichting Brancheorganisatie Kalversector (SBK), 2024).

Tabel 1. Resultaten benchmarking vleeskalverbedrijven per diercategorie voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde.

Aantal	Diercategorie							
	Blankvlees		Rosévlees start		Rosévlees afmest		Rosévlees combinatie	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024
In streefgebied	542 (73%)	491 (69%)	82 (41%)	82 (41%)	333 (65%)	299 (64%)	22 (34%)	21 (33%)
In actiegebied	205 (27%)	216 (31%)	119 (59%)	120 (59%)	176 (35%)	165 (36%)	42 (66%)	43 (67%)
Structureel hooggebruikers	78 (10%)	75 (11%)	74 (37%)	86 (43%)	129 (25%)	128 (28%)	11 (17%)	12 (19%)

Vleeskuikensector

Het gebruik bij vleeskuikens in $DDDA_{NAT}$ is met 24,8% gedaald van 6,9 in 2023 naar 5,2 in 2024. Hiermee is de stijging over 2023 tenietgedaan en bevindt het gebruik zich op het laagste niveau sinds de start van de monitoring. De verschuiving naar trager groeiende vleeskuikens heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd.

Het aandeel tweede keuzemiddelen in het totale gebruik (in $DDDA_{NAT}$) is gedaald van 72% naar 65%, maar blijft relatief hoog. Het aandeel van tweede keuze middelen in het gebruik op basis van de $DDDA_F$ ligt lager op 40,3%. Dit verschil wordt verklaard door een relatief hoog behandelgewicht voor behandelingen met tweede keuze middelen. Bij de $DDDA_F$ berekening wordt gerekend met dit behandelgewicht in de noemer, bij de $DDDA_{NAT}$ met een (lager) standaardgewicht. Echter, het aandeel tweede keuze middelen in het totale gebruik is op basis van beide indicatoren relatief hoog.

Het gebruik per diercategorie

Er worden twee categorieën vleeskuikens onderscheiden: reguliere rassen en trager groeiende rassen. Reguliere vleeskuikens worden voornamelijk gehouden voor zogenaamde foodservices (restaurants, catering, instellingen) en export. De trager groeiende rassen worden vooral gehouden voor de Nederlandse supermarkten. Het aandeel trager groeiende rassen neemt verder toe; 55% van het gemiddeld aantal aanwezige vleeskuikens is trager groeiend in 2024.

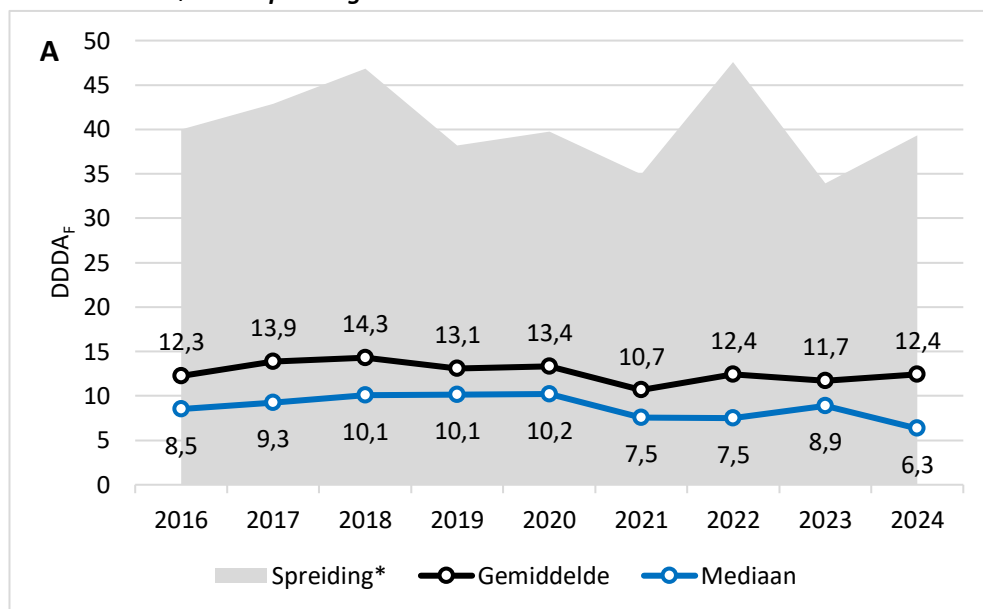
Het mediane gebruik bij reguliere vleeskuikens is, na een stijging in 2023, in 2024 gedaald tot 6,3 $DDDA_F$. Het mediane gebruik over 2024 is 15,4% lager dan in 2022 (het laagste niveau tot 2024). Bij de reguliere vleeskuikens ligt het gemiddelde gebruik hoger (figuren 9a en 9b). Het gemiddelde gebruik is gestegen van 11,7 tot 12,4 $DDDA_F$. Hierbij dient de kanttekening te worden gemaakt dat dit getal sterk wordt beïnvloed door een enkel bedrijf met een extreem hoog gebruik, zonder dit bedrijf zou het gemiddelde gebruik 11,1 $DDDA_F$ zijn en zou er sprake zijn van een lichte daling in gebruik. Dergelijke extreem gebruikende bedrijven hebben een minimaal effect op de mediaan. De mediaan geeft daarom een beter inzicht in trends in gebruik. Op de langere termijn is er nog geen duidelijke trend in het gebruik zichtbaar (figuur 9a), het SDa-expertpanel verwacht dat de daling in mediaan gebruik kan worden doorgezet en dat een dalende trend is ingezet. De nog steeds grote verschillen in gebruik tussen bedrijven suggereren dat een verdere daling van het gebruik mogelijk is (figuur 10).

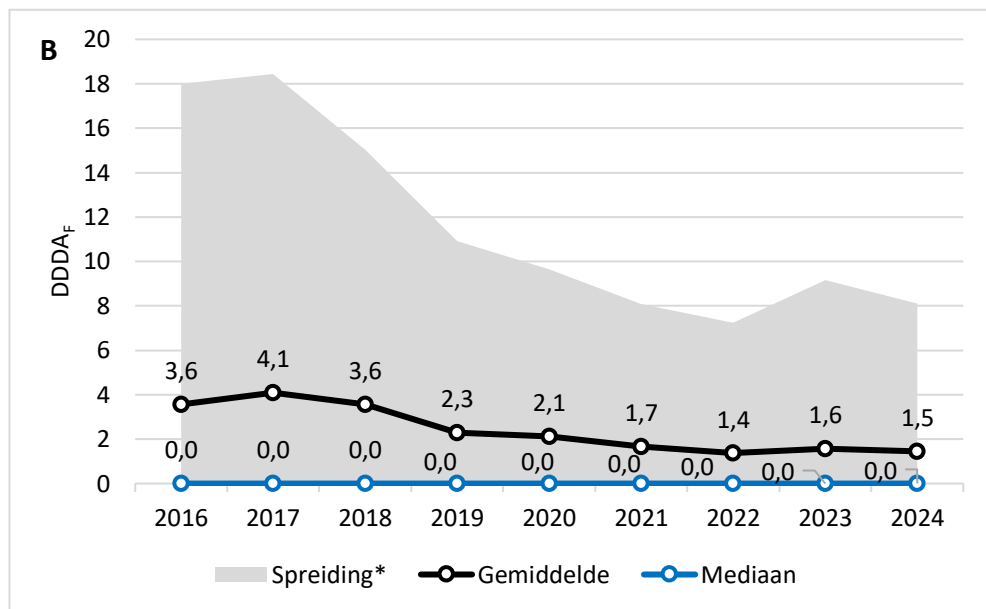
Het gebruik bij trager groeiende rassen is laag en is gestabiliseerd (figuur 9b); de meeste bedrijven (72%) hebben in 2024 helemaal geen antibiotica gebruikt. De verschuiving van reguliere naar trager groeiende rassen in de afgelopen jaren heeft aanzienlijk bijgedragen aan de algehele daling van het antibioticumgebruik in de vleeskuikensector.

Bij opfokbedrijven voor de vleeskuikensector is het gemiddelde gebruik laag (5,4 $DDDA_F$),

maar er bestaan nog wel relatief grote verschillen tussen bedrijven (figuur B17). Op vermeerderingsbedrijven is het gebruik laag en zijn verschillen tussen bedrijven beperkt (figuur B18). Belangrijk om te vermelden is dat deze diercategorieën (opfok-/vermeerderingsbedrijven) geen onderdeel uitmaken van de $DDDA_{NAT}$ voor vleeskuikens.

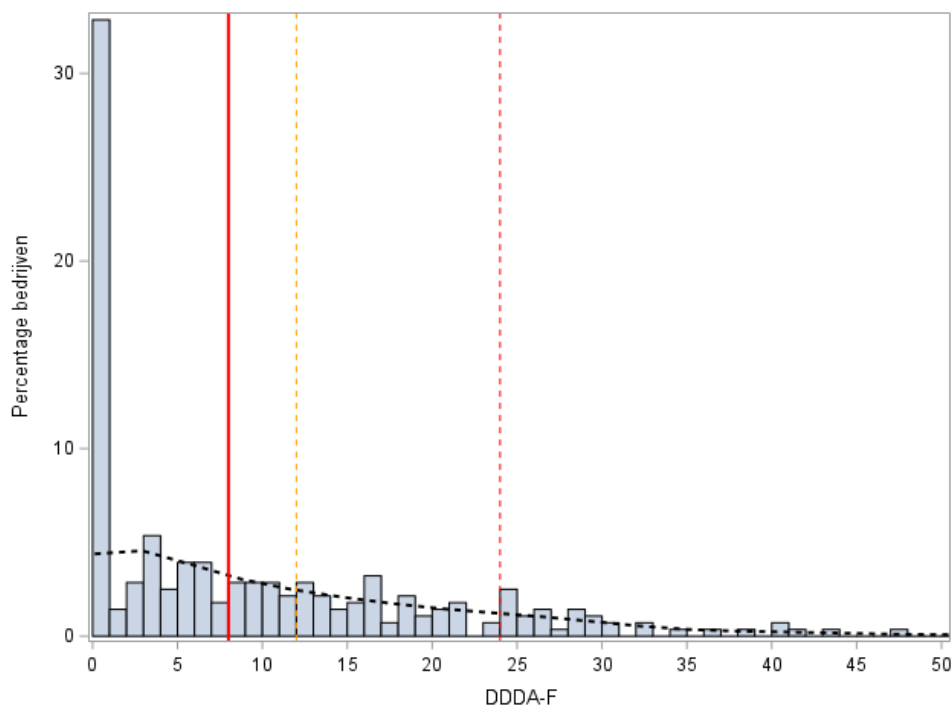
Figuren 9a en 9b. Lange termijn trend van de $DDDA_F$ bij bedrijven met (a) reguliere vleeskuikens en (b) trager groeiende vleeskuikens. Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane $DDDA_F$ en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de bedrijven, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Figuur 10. Verdeling van de $DDDA_F$ over de bedrijven met reguliere vleeskuikens in 2024 ($N = 280$). De rode lijn geeft de actiewaarde van de SDa weer. De oranje en rode stippellijn geven de overgangsbenchmarkwaarden van de sector weer.

Benchmarking

De benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik is voor vleeskuikens per 2019 vastgesteld op 8 $DDDA_F$. Voor beide diercategorieën (regulier en trager groeiend) wordt deze benchmarkwaarde, volgens afspraken met het ministerie van LNVN, gefaseerd ingevoerd. In bijlage 1 (tabellen B55 en B56) staat meer informatie over de gefaseerde invoering van de nieuwe benchmarkwaarden. Er is in 2024 gewerkt met signalerings- en actiewaarden door de sector, die zijn vastgesteld op 12 en 24 voor reguliere rassen en op 8 en 12 voor trager groeiende rassen.

Het percentage bedrijven met reguliere vleeskuikens met een gebruik in het streefgebied is toegenomen van 47% in 2023 naar 55% in 2024. Een groot deel van de bedrijven in het actiegebied zat ook in 2023 in het actiegebied en is structureel hooggebruiker op basis van de SDa-actiewaarde (tabel 2). Tegelijkertijd zijn er ook 142 bedrijven die zowel in 2023 als 2024 een aanvaardbaar gebruik onder de 8 $DDDA_F$ realiseerden.

De SDa-actiewaarde van 8 $DDDA_F$ voor reguliere vleeskuikenbedrijven wordt gezien als “stip aan de horizon” en deze waarde wordt op dit moment door de vleeskuikensector

nog niet gehanteerd als benchmarkwaarde. Op basis van de door de sector gehanteerde actiewaarde (24 DDDA_F) is het percentage bedrijven in het actiegebied 14% en in het signaleringsgebied van de sector bevindt zich nog 19% van de bedrijven (tabel 2). Per 2025 zijn de door de sector gehanteerde signalerings- en actiewaarde verlaagd naar respectievelijk 10 en 20 DDDA_F.

De reguliere vleeskuikenbedrijven laten een bredere verdeling van het antibioticumgebruik zien dan alternatieve bedrijven met trager groeiende rassen. De verdeling heeft een lange staart van bedrijven met een gebruik dat enkele malen hoger is dan de benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik (figuur 10). Dit beeld zien we sinds 2016 (figuur 9a). In 2024 is wel het mediane gebruik voor het eerst onder de benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik gekomen; het merendeel van de bedrijven weet dus een aanvaardbaar gebruik te realiseren.

Het percentage bedrijven met trager groeiende rassen met een gebruik boven de actiewaarde van de SDa is 5%. Structureel hoog gebruik komt nauwelijks voor (tabel 2). De introductie van trager groeiende rassen heeft duidelijk een zeer positief effect op het antibioticumgebruik in de vleeskuikensector.

Het beleid in de vleeskuikensector moet zich specifiek richten op de reguliere vleeskuikenbedrijven met een (structureel) hoog gebruik. De grote verschillen tussen bedrijven en het grote aantal bedrijven dat meerdere achtereenvolgende jaren een aanvaardbaar gebruiken weet te realiseren, suggereert dat een sterke verbetering hier mogelijk is.

Tabel 2. Resultaten benchmarking vleeskuikenbedrijven per ras voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde en de overgangsbenchmarkwaarden van de sector.

Type benchmark	Aantal	Diercategorie			
		Regulier		Trager groeiend	
		2023	2024	2023	2024
SDa-benchmark-waarde	In streefgebied	143 (47%)	153 (55%)	561 (94%)	562 (95%)
	In actiegebied	163 (53%)	127 (45%)	34 (6%)	31 (5%)
	Structureel hooggebruikers	107 (35%)	88 (31%)	3 (1%)	5 (1%)
Sector overgangs-benchmark-waarden	In streefgebied	187 (61%)	183 (65%)	561 (94%)	562 (95%)
	In signaleringsgebied	80 (26%)	54 (19%)	20 (3%)	17 (3%)
	In actiegebied	39 (13%)	43 (15%)	14 (2%)	14 (2%)
	Structureel hooggebruikers	15 (5%)	5 (2%)	0 (0%)	3 (1%)

Varkenssector

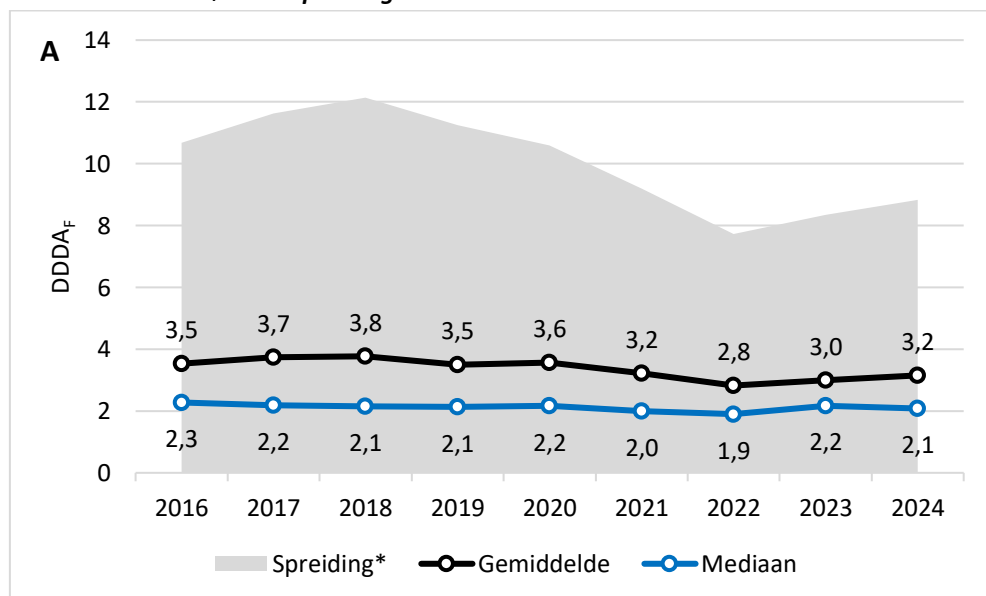
Het gebruik in de varkenssector is in 2024 met 11,8% (0,7 DDDA_{NAT}) gestegen ten opzichte van 2023 tot 6,6 DDDA_{NAT}. De daling ten opzichte van referentiejaar 2009 is daarmee kleiner geworden en 68%.

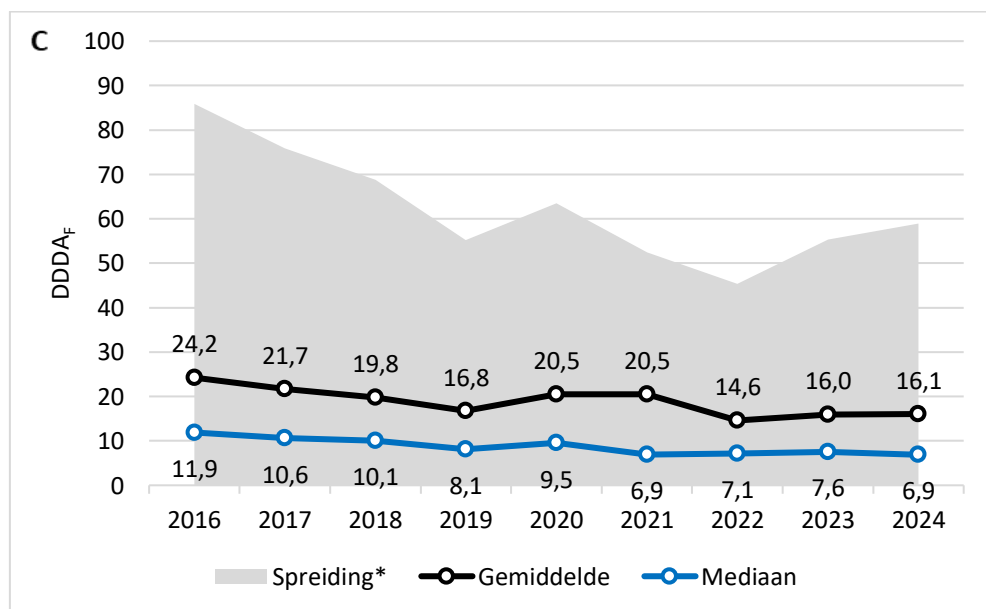
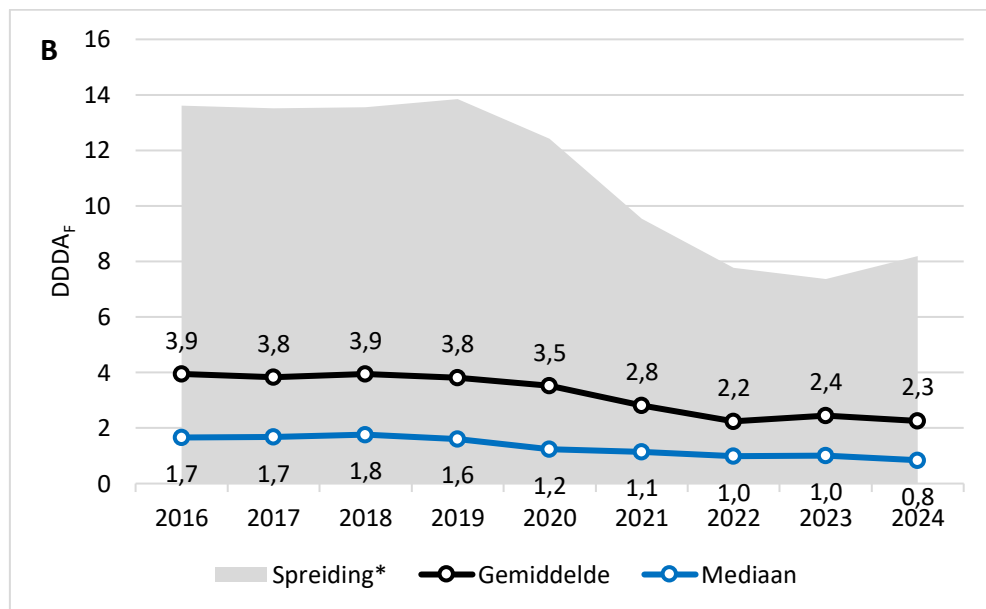
Het gebruik per diercategorie

In de onderliggende diercategorieën (zeugen/zuigende biggen, speenbiggen en vleesvarkens) zien we deze stijging niet terug (figuren 11a t/m 11c). Bij zeugen/zuigende biggen is het gemiddelde gebruik per bedrijf (DDDA_F) laag, wel is de spreiding licht toegenomen. Op vleesvarkensbedrijven is het gebruik licht gedaald, het mediane gebruik is nu minder dan 1 DDDA_F.

Het gebruik op speenbiggenbedrijven is sinds 2016 sterk gedaald. Afgelopen jaar zien we een gemengd beeld, het mediane gebruik is afgenomen maar tegelijkertijd zijn het gemiddelde gebruik en de spreiding toegenomen (figuur 11c). Er blijven relatief veel bedrijven met een (extreem) hoog gebruik die een grote invloed hebben op het gemiddelde gebruik op speenbiggenbedrijven. Er zijn 78 bedrijven met een gebruik boven de 50 DDDA_F, zonder deze bedrijven zou het gemiddelde gebruik uitkomen op 9,1 DDDA_F.

Figuren 11a t/m 11c. Lange termijn trend van de DDDA_F bij bedrijven met (a) zeugen en zuigende biggen, (b) vleesvarkens en (c) speenbiggen. Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_F en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de bedrijven, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Benchmarking

Voor zeugen/zuigende biggen en vleesvarkens geldt een benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik die is vastgesteld op 5 DDDA_F. Bij zeugen/zuigende biggen is het percentage bedrijven in het actiegebied licht gestegen tot 14%. Bij vleesvarkens is het percentage bedrijven in het actiegebied net als in 2023 11%. Voor zeugen/zuigende biggen is het percentage structureel hooggebruikers afgenomen ten opzichte van 2023. Voor vleesvarkens in het percentage gelijk gebleven (tabel 3).

Tabel 3. Resultaten benchmarking varkensbedrijven per diercategorie voor 2023 en 2024 op basis van de SDA-actiewaarde.

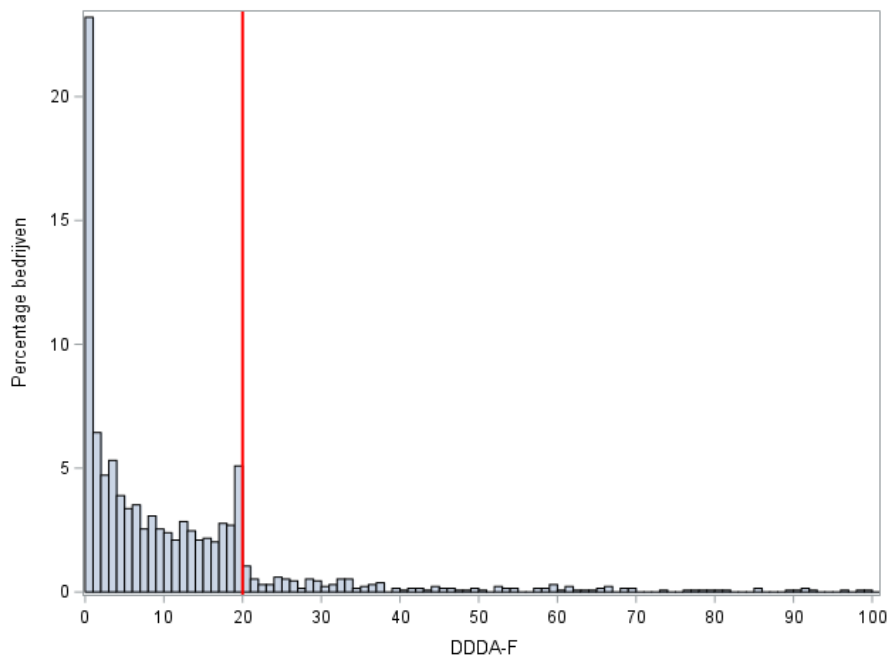
Aantal	Diercategorie			
	Zeugen/zuigende biggen		Vleesvarkens	
	2023	2024	2023	2024
In streefgebied	1.102 (88%)	1.034 (86%)	2.523 (89%)	2.401 (89%)
In actiegebied	148 (12%)	164 (14%)	297 (11%)	296 (11%)
Structureel hooggebruikers	68 (5%)	57 (4%)	81 (3%)	78 (3%)

Voor de speenbiggen geldt op dit moment nog een voorlopige benchmarkwaarde van 20 DDDA_F. Het percentage bedrijven met een gebruik in het actiegebied is met 15% gelijk gebleven ten opzichte van 2023 (tabel 4). Het percentage structureel hooggebruikers is afgenomen tot 7%. Opvallend is dat het percentage bedrijven met een gebruik net onder de benchmarkwaarde van 20 DDDA_F relatief hoog is, net als in 2023 (figuur 12). Per 2026 heeft het SDA-expertpanel een nieuwe voorlopige benchmarkwaarde vastgesteld van 15 DDDA_F voor een periode van drie jaar. Na deze drie jaar zal het SDA-expertpanel opnieuw bekijken of het mogelijk is om een benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik af te leiden. Indien er ontwikkelingen zijn in de sector kan het expertpanel afwijken van deze periode van drie jaar. Om een benchmarkwaarde voor aanvaardbaar gebruik vast te stellen, dienen de verschillen in gebruik tussen bedrijven verkleind te worden. De focus moet vooral liggen op de bedrijven met een gebruik dat (structureel) ruim boven de huidige benchmarkwaarde van 20 DDDA_F ligt.

Tabel 4. Resultaten benchmarking varkensbedrijven per diercategorie voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde.

Aantal	Speenbiggen	
	2023	2024
In streefgebied	1.184 (85%)	1.139 (85%)
In actiegebied	208 (15%)	197 (15%)
Structureel hooggebruikers	105 (8%)	89 (7%)

Figuur 12. DDDA_F verdeling van de speenbiggenbedrijven in 2024 (N = 1.336). De rode lijn geeft de actiewaarde van de SDa weer.

Geitensector

Op dit moment kan er niet over het antibioticumgebruik in de geitensector worden gerapporteerd, vanwege problemen met de volledigheid en kwaliteit van de gegevens. Problemen werden in voorgaande rapportages ook al gesignaleerd, maar destijds waren er nog geen aanwijzingen dat het geregistreerde gebruik op bedrijfsniveau van dien aard en omvang was dat dit zou leiden tot een systematische vertekening van het gebruik. Recent zijn er nieuwe problemen bij de registratie van de voorschrijfgegevens ontdekt: voorgeschreven antibiotica worden door een vervangend dierenarts niet altijd geregistreerd in de aangewezen databank. Juist dit probleem leidt tot systematische verlaging in het gerapporteerde gebruik op bepaalde bedrijven en daarmee een onderschatting van het gebruik. In welke mate is echter nog niet duidelijk. Deze problemen rond gegevenskwaliteit vormen een bedreiging van de betrouwbaarheid van de uitkomsten van het monitoringproces. Dit is zeker bij verplichte melding aan de EU (ESUAvet) een reëel risico dat aanzienlijke gevolgen kan hebben voor een diersector en de monitorende en rapporterende organisatie.

Naast bovengenoemd probleem spelen er voor de niet-melkleverende diercategorieën (vleeslammeren, opfok of kleinschalig) binnen de geitensector nog meer problemen. Voornamelijk bij geitenhouders met maximaal 50 dieren lijkt de registratie van het antibioticumgebruik incompleet (tabel 5). Naar verwachting gaat het hier voornamelijk om kleinschalige, niet-melkleverende bedrijven. De verschillen tussen het aantal bedrijven volgens het CBS en de sectorgegevens zijn het afgelopen jaar wel kleiner geworden. Daarnaast ontbreken voor 40 van de 112 niet-melkleverende geitenbedrijven de dieraantallen, wat het onmogelijk maakt om het antibioticumgebruik voor deze bedrijven uit te drukken in dierdagdoseringen. Ook wordt de diercategorie niet altijd vermeld of komt deze niet overeen met de diercategorieën die zijn overeengekomen (melkgeiten, opfok, vleeslammeren of kleinschalig).

Het SDa-expertpanel roept de geitensector, dierenartsen en overheid op om de omvang van de problemen snel inzichtelijk te maken en de registratieproblemen op te lossen. Deze problemen vragen om een audit naar de kwaliteit en volledigheid van de antibioticumgegevens en registratie in databanken om op korte termijn tot verbeterpunten in de registratie te komen. Van belang is hierbij te vermelden dat er vanaf 2026 ook de Europese verplichting geldt voor de volledige monitoring van het gebruik in de geitensector.

Tabel 5. Aantallen bedrijven in de geitensector per omvangsklasse op basis van het CBS vergeleken met de aantallen bedrijven waarvoor gebruiksgegevens zijn aangeleverd (CBS, 2025). Deze tabel bevat aantallen bedrijven van zowel melkgeitenbedrijven als overige bedrijven.

Categorie	Omvangsklasse	Aantallen bedrijven	
		CBS	Gegevens geitensector
Alle geitenbedrijven	Geen dieraantallen		51
	20 tot 50 dieren*	85	11
	50 tot 100 dieren	28	15
	100 tot 200 dieren	24	13
	200 tot 500 dieren	45	44
	500 dieren of meer	340	335
Totaal		522	469

* vanaf 25 dieren is een geitenhouder wettelijk verplicht het antibioticumgebruik te melden.

Rundveesector

Het gebruik in de melkveesector blijft stabiel op een laag niveau van ongeveer 3 DDDA_{NAT}. Bij het overig rundvee (zoogkoeien, opfok en vleesstieren) is het gebruik verder gedaald, tot een niveau van slechts 0,25 DDDA_{NAT}.

Het gebruik per diercategorie

Op melkveebedrijven is het gemiddelde gebruik sinds 2014 laag met ongeveer 2 DDDA_F. De verschillen in gebruik tussen bedrijven en binnen bedrijven over de tijd zijn beperkt. Bij de overige rundvee categorieën (zoogkoeien, opfok en vleesstieren) is het gemiddelde gebruik op een bedrijf minder dan 1 DDDA_F, de meeste bedrijven gebruiken helemaal geen antibiotica. De verschillen in gebruik tussen bedrijven binnen de opfok- en vleesstieren diercategorieën zijn licht toegenomen.

Benchmarking

Voor alle diercategorieën is het percentage bedrijven in het streefgebied meer dan 90%. Structureel hoog gebruik komt incidenteel voor.

Tabel 6. Resultaten benchmarking rundveebedrijven per diercategorie voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde.

Aantal	Diercategorie							
	Melkvee		Opfok		Zoogkoeien		Vleesstieren	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024
In streefgebied	13.618 (97%)	13.240 (96%)	668 (96%)	542 (95%)	7.316 (92%)	7.233 (92%)	2.492 (97%)	2.401 (96%)
In actiegebied	462 (3%)	499 (4%)	26 (4%)	27 (5%)	621 (8%)	600 (8%)	87 (3%)	92 (4%)
Structureel hooggebruikers	171 (1%)	183 (1%)	7 (1%)	7 (1%)	298 (4%)	297 (4%)	31 (1%)	25 (1%)

Leghennensector

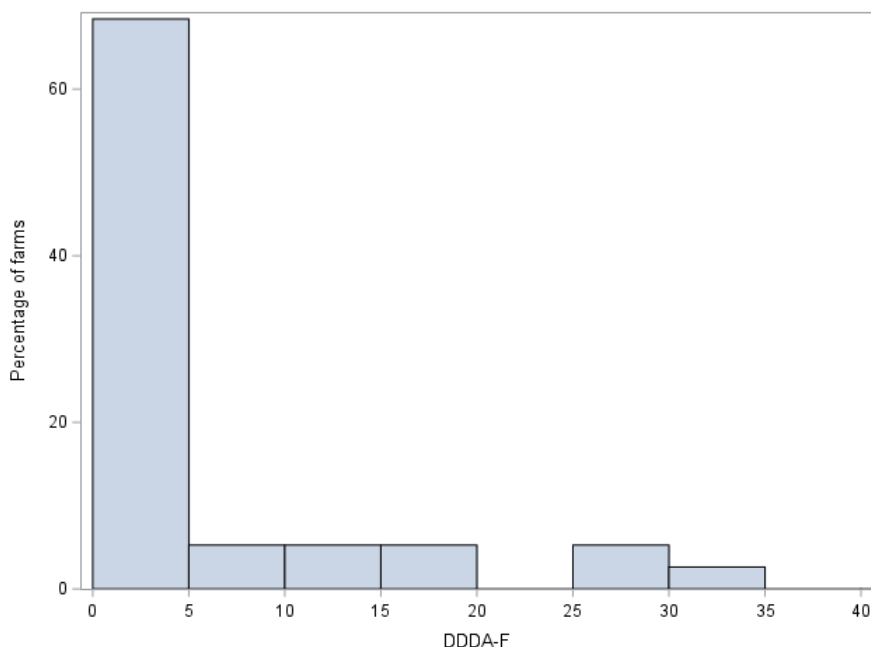
Het gebruik per diercategorie

Het antibioticumgebruik bij leghennen is op een stabiel laag niveau van rond de 1-2 DDDA_F. Op de meeste bedrijven worden helemaal geen antibiotica gebruikt (76,7%). Het relatief hoge gebruik van colistine op een aantal bedrijven blijft een punt van zorg. Het gebruik van colistine is de afgelopen jaar stabiel gebleven (DDDA_F = 0,5).

Ook bij de opfok van leghennen is het antibioticumgebruik laag, verschillen tussen bedrijven zijn wel toegenomen ten opzichte van voorgaande jaren.

Bij de opfok van (groot)ouderdieren in de leghennensector gebruiken de meeste bedrijven (66%) geen antibiotica, maar zijn er enkele bedrijven met een hoog gebruik. Het gemiddelde gebruik is daardoor meer dan verdubbeld (van 8,1 tot 17,6 DDDA_F) en er bestaan grote verschillen tussen bedrijven (figuur 13). In een kleine sector als deze (38 bedrijven) kunnen enkele bedrijven een grote invloed op het gemiddelde gebruik hebben. Ook wordt hier relatief veel tweede keuze middelen ingezet; 75% van het gebruik is tweede keuze middel. Hier lijkt een verdere verlaging van het antibioticumgebruik mogelijk. Op vermeerderingsbedrijven is het gebruik laag.

Figuur 13. DDDA_F verdeling met opfok (groot)ouderdieren bij leghennen in 2024 (N = 38).

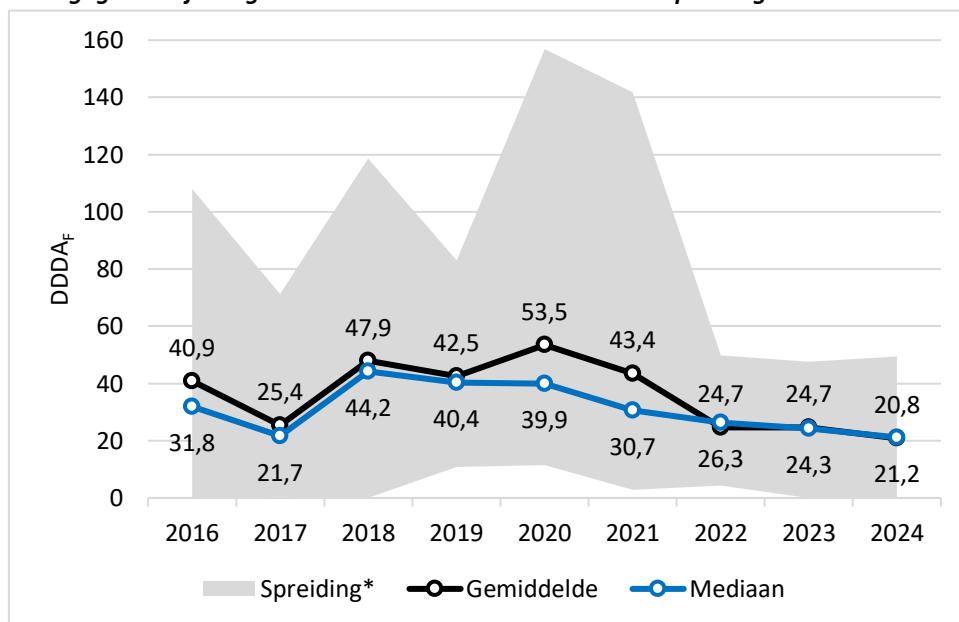
Kleine voedselproducerende diersectoren

Konijnensector

Het gebruik bij vleeskonijnen op sectorniveau is met 12,2% gedaald tot het laagste niveau sinds de start van de monitoring in 2016: 22,6 DDDA_{NAT}. Ten opzichte van 2016 is de daling nu 44,9%.

Ook op bedrijfsniveau is een verbetering zichtbaar, de mediane DDDA_F is gedaald van 24,3 tot 21,2. De gemiddelde DDDA_F is van 24,7 naar 20,8 gedaald. De spreiding tussen bedrijven is vergelijkbaar met vorig jaar en inmiddels meerdere jaren stabiel. De gemiddelde DDDA_F wijkt af van de DDDA_{NAT}, omdat de berekeningswijze verschilt. Hierbij is het belangrijkste verschil dat de DDDA_{NAT} een gewogen maat is; grotere bedrijven tellen zwaarder mee. De gemiddelde DDDA_F is ongewogen; elk bedrijf telt dus even zwaar mee.

Figuur 14. Lange termijn trend van de DDDA_F bij bedrijven met vleeskonijnen.
Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_F en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de bedrijven, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Benchmarking

Voor de konijnensector geldt per 2022 een voorlopige benchmarkwaarde van 30 DDDA_F. Het percentage bedrijven dat een gebruik in het SDa-streefgebied heeft gerealiseerd, is toegenomen tot 77%. Van de zeven bedrijven met een gebruik boven de benchmarkwaarde hadden zes bedrijven in 2023 ook een gebruik boven de SDa-actiewaarde. Belangrijk is om hierbij in acht te nemen dat de konijnensector een kleine sector is, met slechts 31 bedrijven in 2024.

De konijnensector had met het ministerie van LNV overgangsbenchmarkwaarden afgesproken om gefaseerd naar de SDa-benchmarkwaarde toe te werken. Per 2024 is de konijnensector overgestapt op de SDa-benchmarkwaarde en geldt alleen nog de SDa-actiewaarde van 30 DDDA_F.

Het SDa-expertpanel heeft de voorlopige benchmarkwaarde van 30 DDDA_F eind 2024 geëvalueerd en besloten deze nog niet aan te passen. Dit jaar zal de benchmarkwaarde opnieuw worden geëvalueerd aan de hand van het gebruik over 2024.

Tabel 7. Resultaten benchmarking vleeskonijnenbedrijven voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde en de overgangsbenchmarkwaarden van de sector.

Type benchmark	Aantal	Vleeskonijnen	
		2023	2024
SDa-benchmarkwaarde	In streefgebied	22 (71%)	24 (77%)
	In actiegebied	9 (29%)	7 (23%)
	Structureel hooggebruikers	6 (19%)	5 (16%)

Kalkoensector

In de kalkoensector waren in 2024 slechts 30 bedrijven actief. Het gebruiksniveau wordt daardoor sterk beïnvloed door enkele bedrijven met een hoog gebruik.

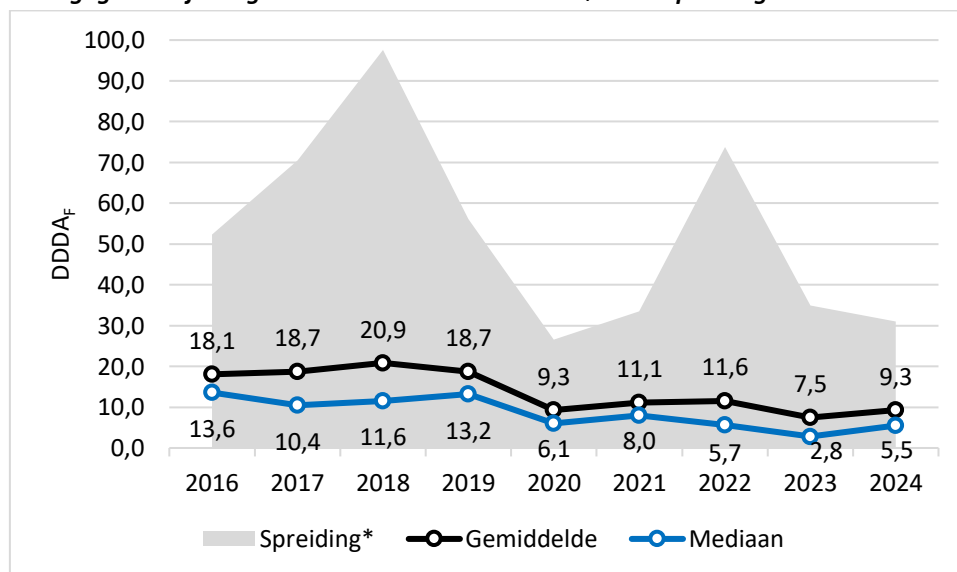
De neerwaartse trend die vorig jaar ingezet leek te zijn kon in 2024 geen vervolg worden gegeven. De DDDA_{NAT} is met 43,1% gestegen tot 8,71, maar blijft onder het niveau van 2022.

Het aandeel van tweede keuze middelen in het totale gebruik is afgenomen van 50,6% tot 38,1%, het aandeel eerste keuze middelen is sterk toegenomen (tabel B1).

Op bedrijfsniveau zijn zowel het mediane als het gemiddelde gebruik gestegen na de sterke daling van vorig jaar. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt doordat vijf bedrijven -die vorig jaar nulgebruik hadden- zijn gestopt. Het gemiddelde gebruik op bedrijven die in 2023 en 2024 actief waren is vergelijkbaar. De stijging in gemiddelde

DDDA_F is minder groot dan in DDDA_{NAT}. Dit wordt mede veroorzaakt door een verschil in rekensystematiek. Voor de DDDA_{NAT} wordt gerekend met een standaardgewicht, terwijl voor de DDDA_F gebruik wordt gemaakt van het behandelgewicht. Afgelopen jaar is dit behandelgewicht toegenomen, hiervoor wordt in de DDDA_{NAT} niet gecorrigeerd in tegenstelling tot de DDDA_F. De verschillen tussen bedrijven zijn licht afgenomen ten opzichte van 2023 (figuur 15). Sinds 2020 is een schommelend gebruik op bedrijfsniveau zichtbaar (figuur 15).

Figuur 15. Lange termijn trend van de DDDA_F bij bedrijven met kalkoenen.
Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_F en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de bedrijven, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Benchmarking

Voor de kalkoensector geldt een voorlopige benchmarkwaarde van 10 DDDA_F. Het aantal bedrijven in het actiegebied is met 10 (van de 30 in 2024) gelijk gebleven. Het aantal bedrijven met een structureel hoog gebruik is afgenomen tot 6 (tabel 8).

De kalkoensector is met het ministerie van LNVN ook overgangsbenchmarkwaarden overeengekomen om gefaseerd naar deze nieuwe benchmarkwaarde toe te werken (tabel B55). De overgangssactiewaarde is afgelopen jaar verlaagd van 20 naar 16 DDDA_F. Op basis van deze overgangssactiewaarde (16 DDDA_F) komen zes bedrijven (20%) in het actiegebied over 2024. In het signaleringsgebied (tussen 12 en 16 DDDA_F) bevinden zich twee bedrijven.

Het SDa-expertpanel heeft de benchmarkwaarde voor kalkoenen in 2024 geëvalueerd en adviseert een versnelde afbouw van de overgangsbenchmarkwaarden, waarbij per 2026 wordt overgegaan op de voorlopige SDa-actiewaarde van 10 DDDA_F.

Het beleid in de kalkoensector moet zich richten op een reductie van het gebruik op de bedrijven met een (structureel) hoog gebruik. Zonder de vier bedrijven met een gebruik boven de 20 DDDA_F zou het gemiddelde gebruik dalen tot 5,6 DDDA_F (het gemiddelde gebruik van alle bedrijven is 9,3 DDDA_F).

Tabel 8. Resultaten benchmarking kalkoenbedrijven voor 2023 en 2024 op basis van de SDa-actiewaarde en de overgangsbenchmarkwaarden van de sector.

Type benchmark	Aantal	Kalkoenen	
		2023	2024
SDa-benchmarkwaarde	In streefgebied	23 (70%)	20 (67%)
	In actiegebied	10 (30%)	10 (33%)
	Structureel hooggebruikers	8 (24%)	6 (20%)
Sector overgangs-benchmarkwaarden	In streefgebied	27 (82%)	22 (73%)
	In signaleringsgebied	3 (9%)	2 (7%)
	In actiegebied	3 (9%)	6 (20%)
	Structureel hooggebruikers	2 (6%)	1 (3%)

Eendensector

Het SDa-expertpanel rapporteert voor het eerst over het antibioticumgebruik bij eenden. De eendensector is een kleine sector; in 2024 waren er 43 bedrijven. Er geldt voor de eendensector nog geen wettelijke verplichting om het antibioticumgebruik te registreren, het gebruik is door dierenartsen op vrijwillige basis geregistreerd in de periode 2021-2024 en door de sector aangeleverd. De diercategorieën vleeseenden, opfok vermeerdering en vermeerdering worden onderscheiden.

Het gebruik bij eenden is zeer laag (tabel 8). Er wordt over de periode 2021-2024 slechts incidenteel antibiotica ingezet bij alle diercategorieën. In 2024 is bij vleeseenden en bij vermeerderingsdieren geen antibiotica gebruikt. Op één opfok vermeerderingsbedrijf is drie keer antibiotica ingezet (25 DDDA_F totaal), op het andere opfok vermeerderingsbedrijf is geen antibiotica ingezet. Er zijn geen derde keuze middelen ingezet in de eendensector.

Tabel 9. De DDDA_F verdeling van het antibioticumgebruik op eendenbedrijven over 2021-2024.

Diercategorie	Jaar	N	Gem.	Med.	P75	P90
Vleeseend	2021	42	0,9	0,0	0,0	4,3
	2022	41	0,4	0,0	0,0	0,0
	2023	37	0,2	0,0	0,0	0,0
	2024	33	0,0	0,0	0,0	0,0
Opfok vermeerdering	2021	3	0,6	0,0	1,9	1,9
	2022	3	0,0	0,0	0,0	0,0
	2023	2	0,8	0,8	1,6	1,6
	2024	2	12,5	12,5	25,0	25,0
Vermeerdering	2021	8	0,0	0,0	0,0	0,0
	2022	8	3,7	0,0	7,8	14,1
	2023	7	2,8	0,0	4,4	15,1
	2024	8	0,0	0,0	0,0	0,0

Voorschrijfpatronen van dierenartsen

Evaluatie benchmarksystematiek dierenartsen

De Veterinaire Benchmark Indicator (VBI) wordt sinds 2021 berekend op basis van dierdagdoseringen, hetgeen vergelijkbaar is met de systematiek voor bedrijven. Structureel hooggebruikers worden uitgesloten van de deze berekening. Voor structureel hooggebruikers wordt een gezamenlijke aanpak van dierenarts en dierhouder verwacht om het gebruik op deze bedrijven te verlagen. In 2024 is deze benchmarksystematiek is geëvalueerd door het SDa-expertpanel. De resultaten van deze evaluatie staan beschreven in een notitie, die als bijlage is toegevoegd aan dit rapport (bijlage 2). Trends in voorschrijfpatronen en benchmarkresultaten zijn beschreven. Ook is de VBI vergeleken met de “Defined Daily Dose Animal Veterinarian” (DDDA_{VET}) als indicator voor voorschrijfpatronen van dierenartsen.

De uitkomst van deze evaluatie is dat het SDa-expertpanel voortaan de DDDA_{VET} als indicator voor zowel de benchmarking van dierenartsen als de monitoring van trends in voorschrijfpatronen gaat hanteren. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat de DDDA_{VET} in tegenstelling tot de huidige VBI geschikt is voor beide doeleinden en daarbij ook makkelijker te interpreteren is: het aantal dagen per jaar dat een gemiddeld dier, in de dierpopulatie waarvoor de dierenarts verantwoordelijk is, wordt behandeld met antibiotica.

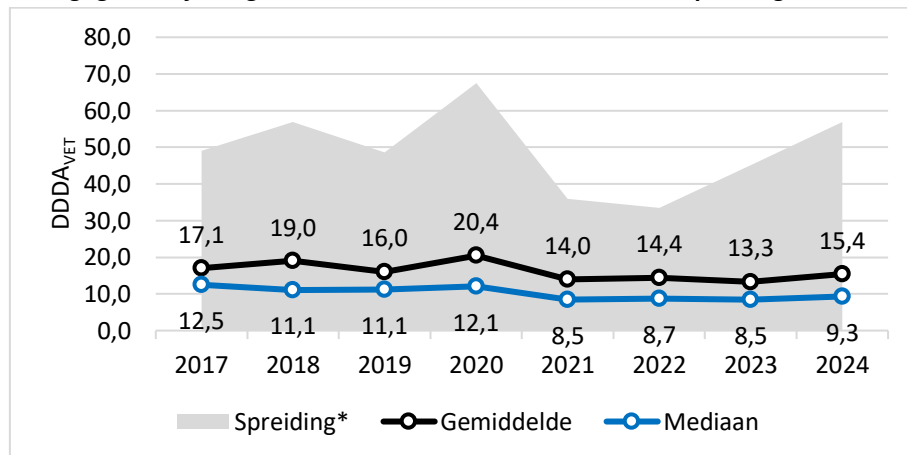
In dit rapport zullen de benchmarkresultaten op basis van zowel de VBI als de DDDA_{VET} worden besproken. Trends in voorschrijfpatronen worden alleen op basis van de DDDA_{VET} in kaart gebracht.

Trends in voorschrijfpatronen

Dierenartsen bij **melkvee, overig rundvee, trager groeiende vleeskuikenrassen** hebben een voorschrijfpatroon vergelijkbaar met vorig jaar: het voorschrijfniveau is laag en verschillen tussen dierenartsen zijn beperkt (figuren B41, B42, B43).

Binnen de varkenssector zien we dat voor alle diercategorieën het gemiddelde voorschrijfniveau licht is gestegen en dat daarbij de verschillen tussen dierenartsen zijn toegenomen. Desondanks blijft binnen de **zeugen/zuigende biggen en vleesvarkens** het voorschrijfniveau laag en blijven de verschillen tussen dierenartsen relatief klein (figuren B46 en B47). Bij **speenbiggen** zijn de verschillen tussen dierenartsen groter geworden en lijkt een verdere afname in de hoeveelheid voorgeschreven antibiotica mogelijk en wenselijk (figuur 16).

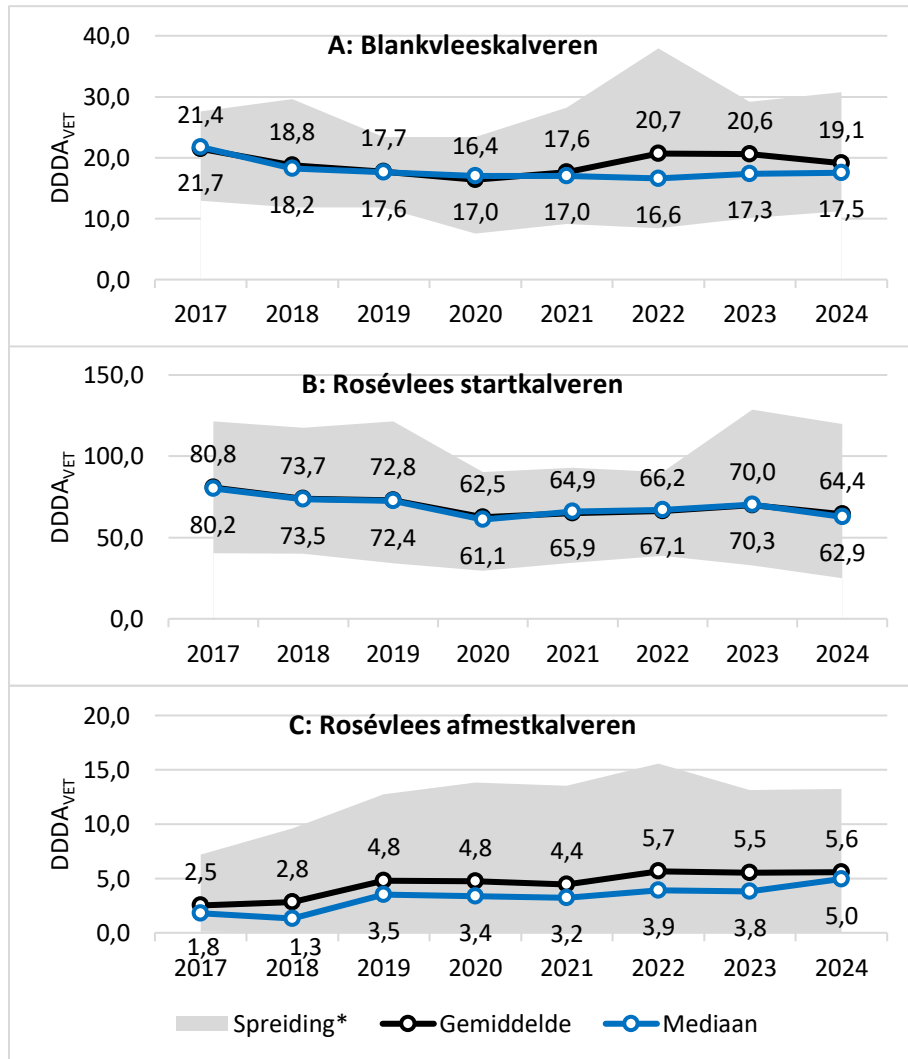
Figuur 16. Lange termijn trend van de DDDA_{VET} bij dierenartsen van speenbiggen.
Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_{VET} en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de dierenartsen, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Dierenartsen van **blankveeskalveren** laten een voorschrijfpatroon vergelijkbaar met vorig jaar zien (figuur 17a). Hierbij is op de langere termijn geen duidelijke trend zichtbaar. Het voorschrijfniveau is relatief hoog en er bestaan grote verschillen tussen dierenartsen (tabel 10). Dierenartsen in de diercategorie **rosévlees start** laten een hoog voorschrijfniveau zien met grote verschillen tussen dierenartsen. Afgelopen jaar is het voorschrijfniveau wel gedaald en zijn de verschillen tussen dierenartsen kleiner geworden (figuur 17b). Bij **rosévlees afmest** was een opwaartse trend in hoeveelheid door dierenartsen voorgeschreven antibiotica zichtbaar tussen 2017 en 2022. Vanaf 2023 lijkt het voorschrijfniveau te stabiliseren, maar verschillen tussen dierenartsen blijven groot (figuur 17c, tabel 10).

Figuren 17a t/m 17c. Lange termijn trend van de DDDA_{VET} bij dierenartsen in de kalversector. Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_{VET} en de spreiding.

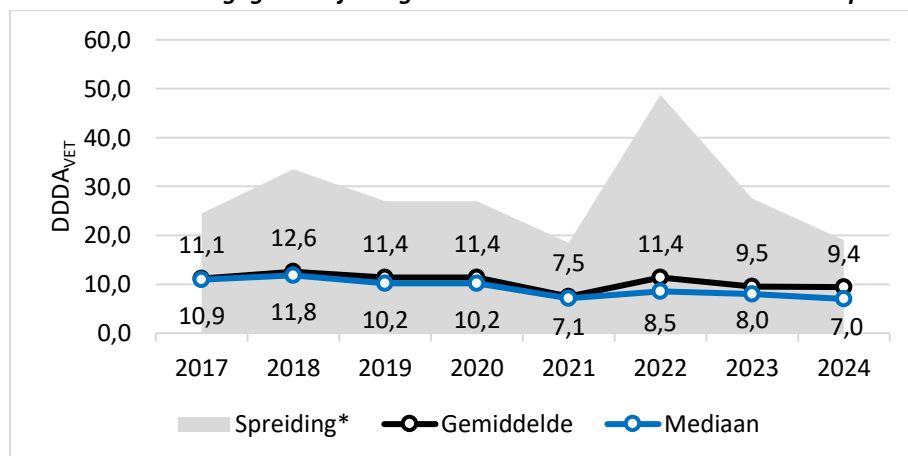

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de dierenartsen, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Bij **reguliere vleeskuikens** zijn de verschillen tussen dierenartsen afgelopen jaar kleiner geworden en is de mediane DDDA_{VET} gedaald (figuur 18). Op de langere termijn is er een

bepaalde verbetering zichtbaar. Een verdere afname van het voorschrijfniveau lijkt hier mogelijk gezien de nog grote verschillen in DDDA_{VET} tussen dierenartsen (tabel 10).

Figuur 18. Lange termijn trend van de DDDA_{VET} bij dierenartsen van reguliere vleeskuikens. Weergegeven zijn de gemiddelde en mediane DDDA_{VET} en de spreiding.

* Het gearceerde gebied omvat 90% van de dierenartsen, de ondergrens van het gearceerde gebied is het 5^e percentiel, de bovengrens het 95^e percentiel.

Bij **kalkoenen** zijn slechts enkele dierenartsen werkzaam. Hier is het voorschrijfniveau na een sterke daling vorig jaar toegenomen, vergelijkbaar met de stijging in het antibioticumgebruik op bedrijfsniveau.

Tabel 10. Verdeling van de DDDA_{VET} per diercategorie voor 2024. Weergegeven zijn het gemiddelde, de mediaan en het 75^e en 90^e percentiel.

Diersoort	Diercategorie	N	Gem.	Mediaan	P75	P90
Vleeskuikens	Regulier	62	9,4	7,0	12,5	17,6
	Trager groeiend	64	1,2	0,8	1,8	2,9
Kalkoenen		8	8,2	5,6	13,0	24,7
Varkens	Zeugen/zuigende biggen	154	3,2	2,4	4,0	5,7
	Speenbiggen	155	15,4	9,3	16,8	29,1
	Vleesvarkens	184	3,3	2,4	3,3	5,0
Vleeskalveren	Blankvlees	61	19,1	17,5	20,3	25,7
	Rosévvlees start	57	64,4	62,9	82,7	99,8
	Rosévvlees afmest	87	5,6	5,0	8,6	11,4
	Rosévvlees combinatie	36	17,3	16,3	23,1	30,0
Rundvee	Melkvee	670	2,6	2,5	2,8	3,2
	Opfok	171	0,2	0,0	0,4	1,0
	Zoogkoeien	660	0,6	0,4	0,8	1,5
	Vleesstieren	350	0,6	0,2	0,7	1,4
	Overig rundvee totaal	667	0,6	0,4	0,8	1,4

Verschillen in voorschriftpatroon tussen dierenartsenpraktijken

Uit een eerdere studie is gebleken dat er ook tussen dierenartsenpraktijken grote verschillen zijn in voorschriftpatronen (Speksnijder et al., 2020). Het SDA-expertpanel pleit er daarom voor om ook de dierenartsenpraktijk van de voorschrijvend dierenarts (geanonimiseerd) te registreren. Inzicht in verschillen tussen dierenartsenpraktijken kan bijdragen aan een algehele reductie in de hoeveelheid voorgeschreven antibiotica, voornamelijk in de sectoren waar nog voorlopige benchmarkwaarden gelden en verschillen in voorschrijf- en gebruiksniveau tussen dierenartsen en bedrijven nog groot zijn. Deze aanbeveling geldt zowel voor de bestaande gemonitorde sectoren als de sectoren die op basis van diergeneesmiddelenverordening 2016/6 zullen worden toegevoegd.

Benchmarking dierenartsen

Over 2024 gold de VBI nog als indicator voor de benchmarking voor dierenartsen. Per 2025 stapt de SDa over op de DDDA_{VET} als indicator voor de benchmarking van dierenartsen. Om een doorkijk te geven naar de nieuwe systematiek worden hier de benchmarkresultaten op basis van beide indicatoren gepresenteerd.

Benchmarkresultaten VBI

Het merendeel van de dierenartsen (gemiddeld 88%) bevindt zich voor alle diersoorten in het streefgebied (tabel 11). Dierenartsen met een voorschrijfpatroon in het actiegebied komen regelmatig voor bij de volgende diercategorieën met voorlopige benchmarkwaarden: rosévlees start (15%), rosévlees combinatie (35%). Bij rosévlees start is het percentage dierenartsen wel afgenomen, over 2023 bevond zich nog steeds bijna een derde (31%) van de dierenartsen in het actiegebied. Bij rosévlees afmest heeft 14% van de dierenartsen een VBI in het actiegebied. Het voorschrijfgedrag van dierenartsen in de kalversector blijft daarmee een belangrijk aandachtspunt.

Het percentage dierenartsen met reguliere vleeskuikens in het actiegebied is afgenomen van 30% over 2023 naar 22% over 2024. In de kalkoensector zijn slechts enkele dierenartsen werkzaam, waarvan één zich in het actiegebied bevindt.

Binnen de varkenssector is het percentage dierenartsen in het actiegebied toegenomen, het percentage dierenartsen in het streefgebied ligt nog steeds boven de 88% in alle diercategorieën (tabel 11).

Binnen de overige diercategorieën (trager groeiende vleeskuikens, blankvleeskalveren, melkvee en overig rundvee) is het percentage dierenartsen met een voorschrijfpatroon in het actiegebied laag. Bij blankvleeskalveren heeft het uitsluiten van structureel hooggebruikers een groot effect. Zonder het uitsluiten van structureel hooggebruikers zou het aantal dierenartsen in het actiegebied verdubbelen.

Dierenartsen werkzaam in diersectoren waarvoor in 2023 overgangsbenchmarkwaarden golden (vleeskuikens en kalkoenen), worden beoordeeld op basis van deze benchmarkwaarden. De resultaten hiervan staan in tabel 12.

Vergeleken met de benchmarking voor bedrijven is het percentage dierenartsen in het actiegebied kleiner, dit komt mede omdat structureel hooggebruikers zijn uitgesloten van de berekening. Voor diersectoren waar structureel hoog gebruik regelmatig voorkomt, zoals de vleeskalversector, leidt dit ertoe dat een groot deel van de bedrijven niet mee wordt genomen in de berekening van de VBI.

Tabel 11. Resultaten benchmarking dierenartsen voor 2024 op basis van de VBI-systematiek die per 2021 geldt. Benchmarkwaarden voor aanvaardbaar gebruik staan dikgedrukt.

Diersoort	Diercategorie	Benchmark-waarde	N	Streefgebied		Actiegebied	
				N	%	N	%
Vleeskuikens	Regulier	8	55	43	78%	12	22%
	Trager groeiend	8	63	62	98%	1	2%
Kalkoen		10	8	7	88%	1	13%
Varkens	Zeugen/zuigende biggen	5	154	136	88%	18	12%
	Speenbiggen	20	155	139	90%	16	10%
	Vleesvarkens	5	184	173	94%	11	6%
Vleeskalveren	Blankvlees	23	58	53	91%	5	9%
	Rosévvlees start	67	53	45	85%	8	15%
	Rosévvlees afmest	4	79	68	86%	11	14%
	Rosévvlees combinatie	12	23	15	65%	8	35%
Rundvee	Melkvee	5	669	661	99%	8	1%
	Overig rundvee totaal	2	662	653	99%	9	1%

Tabel 12. Resultaten benchmarking dierenartsen voor sectoren met overgangsbenchmarkwaarden, op basis van de VBI-systematiek die per 2021 geldt.

Diersoort	Diergroep	Benchmark-waarde*	Streefgebied		Signalerings-gebied		Actiegebied	
			N	%	N	%	N	%
Vleeskuikens	Regulier	12 en 24	43	70%	17	28%	1	2%
	Trager groeiend	8 en 12	62	98%	1	2%	0	0%
Kalkoen		12 en 16	7	88%	0	0%	1	13%

Benchmarkresultaten DDDA_{VET}

In tabel 13 staan de benchmarkresultaten op basis van de DDDA_{VET} weergegeven. Het percentage dierenartsen in het actiegebied ligt hoger vergeleken met de resultaten op basis van de VBI (tabel 11). Voor diercategorieën waar structureel hoog gebruik regelmatig voorkomt (vleeskalversector, reguliere vleeskuikens) zijn de verschillen groot. Voor de overige diercategorieën zijn de verschillen beperkt en heeft het merendeel van de dierenartsen een voorschrijfpatroon in het streefgebied op basis van de DDDA_{VET}.

Daarnaast valt op dat er meer dierenartsen zijn met een DDDA_{VET}-benchmarkresultaat dan dierenartsen met een VBI-benchmarkresultaat. Dit komt omdat er dierenartsen zijn met alleen structureel hooggebruikers onder hun hoede. Voor deze dierenartsen kan geen VBI worden berekend.

Tabel 13. Resultaten benchmarking dierenartsen voor 2024 op basis van de DDDA_{VET}-systematiek, die het SDa-expertpanel per 2025 gaat hanteren. Benchmarkwaarden voor aanvaardbaar gebruik staan dikgedrukt.

Diersoort	Diercategorie	Benchmark-waarde	N	Streefgebied		Actiegebied	
				N	%	N	%
Vleeskuikens	Regulier	8	62	32	62%	20	38%
	Trager groeiend	8	64	63	98%	1	2%
Kalkoen		10	8	6	75%	2	25%
Varkens	Zeugen/zuigende biggen	5	154	131	85%	23	15%
	Speenbiggen	20	155	126	81%	29	19%
	Vleesvarkens	5	184	166	90%	18	10%
Vleeskalveren	Blankvlees	23	61	51	84%	10	16%
	Rosévlees start	67	57	32	56%	25	44%
	Rosévlees afmest	4	87	40	46%	47	54%
	Rosévlees combinatie	12	36	11	31%	25	69%
Rundvee	Melkvee	5	690	681	99%	9	1%
	Overig rundvee totaal	2	667	638	96%	29	4%

Tabel 14. Resultaten benchmarking dierenartsen voor sectoren met overgangsbenchmarkwaarden, op basis van de DDDA_{VET}-systematiek die het SDa-expertpanel per 2025 hanteert.

Diersoort	Diergroep	Benchmark-waarde*	Streefgebied		Signalerings-gebied		Actiegebied	
			N	%	N	%	N	%
Vleeskuikens	Regulier	12 en 24	44	71%	17	27%	1	2%
	Trager groeiend	8 en 12	63	98%	1	2%	0	0%
Kalkoen		12 en 16	6	75%	1	13%	1	13%

Voortgang reductiedoelstellingen overheid

De overheid heeft na de introductie van nieuwe benchmarkwaarden in 2019 afspraken met de diersectoren gemaakt over verdere reductie van het antibioticumgebruik. Deze afspraken hebben nog betrekking op de oude benchmarksystematiek die in 2019 is verlaten en vervangen door de nieuwe systematiek met nog maar één benchmarkwaarde per diercategorie. De kalver-, varkens- en vleeskuikensector hebben met het ministerie van LNV afgesproken het aantal bedrijven met een gebruik boven de oude signaleringswaarde (varkenssector) of oude actiewaarde (vleeskuiken- en kalversector) met 25% te reduceren per 2022 en met 50% per 2024, met als referentiejaar 2017. De kalversector heeft daarnaast afgesproken dat het gebruik (in dierdagdoseringen) per 2022 met 15% gereduceerd moet worden, ook ten opzichte van 2017.

De vleeskuikensector en de varkenssector hebben de door de overheid gestelde doelstellingen behaald. De kalversector heeft de reductie in het totale gebruik van 15% per 2022 ook behaald; de doelstelling die betrekking heeft op het aantal bedrijven in het actiegebied in 2024 is niet gehaald. Bij rosé vlees start is slechts een reductie van 2,9% in aantal bedrijven in het actiegebied gehaald. Bij rosé vlees afmest is het aantal bedrijven in het actiegebied juist gestegen. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de wijziging in toewijzing van voorschrijfgeregels aan de start- of afmestfase. De diercategorie blankvlees heeft het doel voor 2024 wel behaald (tabel B57).

De afspraak over aantallen bedrijven in het actiegebied houdt geen rekening met veranderingen in het aantal actieve bedrijven voor de betreffende diersector. In een krimpende diersector hoeft een vermindering van het aantal bedrijven in het actiegebied geen daling in het antibioticumgebruik te betekenen, het percentage bedrijven in het actiegebied geeft dan een nauwkeuriger beeld. Gecorrigeerd voor het aantal actieve bedrijven vallen de gerealiseerde reducties lager uit (tabel B57). De vleeskuiken- en varkenssector hebben ook na correctie voor veranderingen in aantallen bedrijven hun doelstelling bereikt.

De hooggebruikers waarop de afspraak tussen diersectoren en overheid betrekking heeft, moeten onderscheiden worden van zogenaamde *structureel* hooggebruikers. Dit begrip heeft de SDa in 2020 bij de introductie van de nieuwe benchmarkwaardensystematiek voor dierenartsen geïntroduceerd. Een structureel hooggebruiker is een bedrijf met twee achtereenvolgende jaren een gebruik boven de actiewaarde (volgens de nieuwe systematiek). Deze bedrijven worden niet betrokken bij de berekening van de benchmarkwaarde voor dierenartsen (VBI), voor deze bedrijven wordt specifiek beleid verwacht om het gebruik te verlagen. Diersectoren en dierenartsen hebben zich gecommitteerd aan de afspraak om het aantal structureel hooggebruikers terug te dringen, hieraan zijn geen kwantitatieve doelstellingen verbonden.

Monitoring van antibiotica in internationaal perspectief

Implicaties Europese verordening voor monitoring antibioticumgebruik

Met ingang van 28 januari 2022 is de Europese verordening EU 2019/6 betreffende diergeneesmiddelen van kracht geworden en is de Richtlijn 2001/82/EG ingetrokken (EUR-Lex, 2019). In deze verordening is beschreven dat alle Europese lidstaten het gebruik en de verkoop van antibacteriële middelen voor dieren moeten gaan monitoren en rapporteren aan de European Medicines Agency (EMA).

Uitbreiding monitoring gebruik

Er is voorzien in een gefaseerde implementatie van de monitoring van het gebruik per diersoort. Vanaf **2024** moet gerapporteerd gaan worden over het gebruik in 2023 in de grote dierhouderijsystemen: alle runderen (waarbij vleeskalveren apart moeten worden gerapporteerd door Nederland), varkens, vleeskuikens en kalkoenen. Vanaf **2027** moet ook gerapporteerd worden (over het gebruik in 2026) over geiten, schapen, eenden, ganzen, leghennen, kweekvis en paarden (alle paarden, inclusief de paarden die niet bestemd zijn voor menselijke consumptie). Geiten, eenden en leghennen zijn al opgenomen in de huidige antibioticummonitoring. De overige genoemde diersectoren moeten nog worden toegevoegd.

Vanaf **2030** moet ook over gezelschapsdieren (hond en kat) en pelsdieren gerapporteerd worden (over het gebruik in 2029). Met het bestaande monitoringsysteem voldoet Nederland aan de eisen van fase 1 vanaf 2024. Voor de opvolgende fases vanaf 2027 moeten nog veel systemen worden ontwikkeld en ingericht.

Uitbreiding monitoring verkoop

Per 2023 is de rapportage van verkoopgegevens uitgebreid en worden alle verkochte antibiotica gerapporteerd. Dit betreft diergeneesmiddelen uit andere EU-landen die zijn ingekocht op basis van de cascaderegeling, bijvoorbeeld wanneer er in Nederland geen geschikt diergeneesmiddel beschikbaar is.

Om de administratieve lasten op alle niveaus tot een minimum te beperken is hiervoor door de EMA de Union Product Database (UPD) ingericht. In deze database zullen alle registratiehouders van diergeneesmiddelen hun verkoopcijfers rapporteren, waarna de EMA deze cijfers uit de UPD extraheert en op basis hiervan de lidstaten vraagt deze gegevens te valideren. Het ministerie van LNV is de rapporteur voor Nederland, waarbij de Sda en FIDIN de rapportage controleren. De uiteindelijk vastgestelde gegevens worden ook in deze Sda-rapportage opgenomen.

Overwegingen bij de uitwerking van de Europese verordening

Het uitbreiden van de monitoring van het antibioticumgebruik naar de bovengenoemde diersoorten brengt uitdagingen met zich mee:

- Deze diersoorten kennen geen kwaliteitssystemen. De kwaliteitssystemen faciliteerden eerder een snelle implementatie van monitoring in andere sectoren.
- Op dit moment zijn voor paarden en gezelschapsdieren geen nauwkeurige dieraantallen beschikbaar. Deze informatie is essentieel voor het standaardiseren van het antibioticumgebruik.
- Daarnaast is het in deze diersectoren gemakkelijk om van dierenarts te wisselen; dit maakt het nauwkeurig registreren van het gebruik ingewikkelder.
- Met name bij gezelschapsdieren wordt gebruik gemaakt van magistrale bereidingen die op dit moment op geen enkele manier geregistreerd worden.

Het SDa-expertpanel adviseert daarom om vroegtijdig te starten met de voorbereidingen. Voor paarden en gezelschapsdieren is de SDa in opdracht van het ministerie van LNV gestart met het schetsen van scenario's voor de inrichting van de antibioticummonitoring.

Het panel pleit voor het registreren van vergelijkbare voorschrijfgegevens als in andere sectoren. Dit betekent dat in ieder geval de volgende informatie wordt geregistreerd:

- Het (geanonimiseerde) dierenartsnummer
- Het (geanonimiseerde) bedrijfsnummer (in het geval van bedrijfsmatig gehouden diersoorten)
- Gemiddelde dieraantallen op het bedrijf (in het geval van bedrijfsmatig gehouden diersoorten)
- De EAN-code van het voorgeschreven antibioticum
- De hoeveelheid voorgeschreven verpakkingen
- De voorschrijfdatum van het antibioticum

Daarnaast adviseert het SDa-expertpanel om ook de dierenartsenpraktijk van de voorschrijvend dierenarts te registreren – zowel voor de nieuwe als de bestaande gemonitorde sectoren. Uit eerder onderzoek is gebleken dat dierenartsenpraktijken significant verschillen in de hoeveelheid voorgeschreven antibiotica (Speksnijder et al., 2020).

Naar verwachting is het antibioticumgebruik laag in de diersectoren die worden toegevoegd. Benchmarking ligt daarom niet direct voor de hand. Het SDA-expertpanel benadrukt echter dat benchmarking wel mogelijk zijn, indien dit op basis van het gebruik of andere inzichten in het risico op resistentievorming bij deze diersoorten daartoe aanleiding geven.

Europese rapportage antibioticum gebruiks- en verkoopcijfers

Het eerste ESUAvet (European Sales and Use of Antimicrobials for veterinary medicin) rapport van de EMA over het gebruik en de verkoop van antibiotica in 2023 is onlangs gepubliceerd (EMA, 2025). Voor dit rapport zijn voor het eerst op Europees niveau gebruiksgegevens per diersector verzameld. Voorheen werd op vrijwillige basis door het ESVAC alleen gerapporteerd over de verkoop van antibiotica.

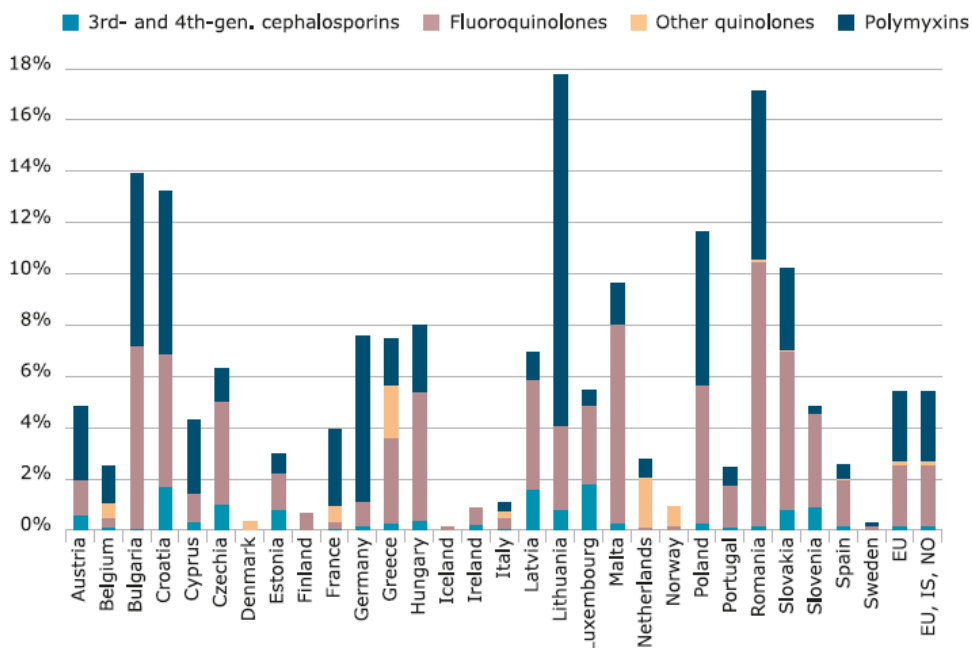
Voor het ESUAvet-rapport wordt gebruik gemaakt van een nieuwe noemer om de antibioticumverkoop te standaardiseren, de kilogrammen biomassa. Deze noemer is vergelijkbaar met de PCU die in de eerdere ESVAC-rapporten werd gebruikt. De nieuwe noemer bevat alleen meer diersoorten en de standaardgewichten zijn aangepast. Hierdoor valt de noemer aanzienlijk hoger uit. De nieuwe indicator van de verkochte massa mg/kg biomassa is daardoor niet vergelijkbaar met de eerdere mg/PCU. De verkoop wordt voor opvolging van de lange termijn trends en in het kader van de “Farm to Fork Strategy antimicrobial sales reduction target” ook nog steeds uitgedrukt in mg/PCU.

In 2024 waren alle 27 EU-landen plus IJsland en Noorwegen voor het eerst wettelijk verplicht gegevens over het gebruik van antimicrobiële middelen bij runderen, varkens, kippen en kalkoenen in 2023 te rapporteren aan de EMA. De kwaliteit en volledigheid varieerde sterk tussen landen. Slechts een beperkt deel (22-50%) van de totale dierlijke biomassa van runderen, varkens, kippen en kalkoenen werd gedekt. Gezien de beperkte dekkingsgraad en variabiliteit in gegevenskwaliteit zijn er geen kwantitatieve gebruiksgegevens gepresenteerd.

De belangrijkste bevindingen uit het 1^e ESUAvet rapport:

- De verkoop (in mg/PCU) is met 4,3% gestegen ten opzichte van 2022.
- De reductie ten opzichte van 2018, het door EMA gebruikte referentiejaar is nu 25,2%. Het doel voor 2030 is 50% daling ten opzichte van 2018.
- Het aandeel van AMEG B antibiotica (3^e en 4^e generatie cefalosporines, fluorochinolonen, overige chinolonen en polymyxines) in de totale verkoop is 5,4%.
- De verkoop in Nederland is 22,0 mg/kg biomassa. Daarmee staat Nederland op de 16^e positie van de 29 deelnemende landen (van laag naar hoog). Het gewogen gemiddelde over alle deelnemende landen is 43,8 mg/kg.
- Het totale aandeel van kritische middelen (AMEG B) in de totale verkoop is relatief laag in Nederland (figuur 19). Het aandeel van overige chinolonen is juist relatief en absoluut hoog.
- In de ESUAvet wordt gerapporteerd over de verkoop van middelen bestemd voor niet-voedselproducerende dieren. De gerapporteerde verkoop voor Nederland is relatief hoog. Echter is deze schatting onnauwkeurig. Hij is gebaseerd op de verkoop van middelen uitsluitend geregistreerd voor niet-voedselproducerende dieren. Het aandeel van deze middelen in het antibioticumgebruik bij niet-voedselproducerende dieren is niet bekend en varieert tussen landen. Daarnaast bestaat de noemer hier alleen uit honden, katten en pelsdieren; andere niet-voedselproducerende diersoorten zijn geen onderdeel van de noemer maar mogelijk wel gebruikers van de antibiotica. Vanaf 2030 wordt er separaat gerapporteerd over het gebruik bij honden, katten en pelsdieren. Naar verwachting wordt het gebruik dan nauwkeuriger ingeschat.

Figuur 19. Proportie van verkoop van 3^e/4^e generatie cefalosporines, fluorochinolonen, overige chinolonen en polymyxines in de totale verkoop, in mg/PCU, van antibiotica voor voedselproducerende dieren in 29 Europese landen

Noot. Overgenomen uit 'European Sales and Use of Antimicrobials for veterinary medicine (ESUAVet). Annual surveillance report for 2023' (EMA/CVMP/ESUAVET/80289/2025)

Bijlagen

Bijlage 1 bevat detailinformatie over de verschillende diersectoren en dierenartsen behorende bij dit rapport en is [online](#) te vinden op de website van SDa, Autoriteit Diergeneesmiddelen. Ook bijlage 2 “Notitie evaluatie benchmarksysteematiek dierenartsen” staat [online](#).

Geraadpleegde literatuur

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025, 28 maart). *Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar omvangsklasse en regio*. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/80787ned/table?dl=BB26D>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025, 1 april). *Vleesproductie; aantal slachtingen en geslacht gewicht per diersoort*. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/7123slac/table?dl=BB26C>

EMA. 2019. Categorisation of antibiotics in the European Union. EMA/CVMP/CHMP/682198/2017. https://www.ema.europa.eu/system/files/documents/report/ameg_-_categorisation_of_antibiotics_en.pdf

EMA. 2021. European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC). European Medicines Agency. <https://www.ema.europa.eu/en/veterinary-regulatory/overview/antimicrobial-resistance/european-surveillance-veterinary-antimicrobial-consumption-esvac#annual-report-on-sales-of-veterinary-antimicrobial-medicinal-products-section>

EMA. 2023. Sales of veterinary antimicrobial agents in 31 European countries in 2022. EMA/299538/2023. https://www.ema.europa.eu/en/documents/report/sales-veterinary-antimicrobial-agents-31-european-countries-2022-trends-2010-2022-thirteenth-esvac-report_en.pdf

EMA. (2025). *European sales and use of antimicrobials for veterinary medicine - Annual surveillance Report for 2023*. <https://doi.org/10.2809/4487470>

Version 28/01/2022. (EU) 2019/6 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 11 december 2018 betreffende diergeneesmiddelen en tot intrekking van Richtlijn 2001/82/EG. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0006&from=NL>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (2025, april). *Import-export kalveren t/m week 16 2025* [Excel-bestand]. <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2025-04/Import-export-kalveren-tm-wk-16-2025.xls>

Sanders P, Mevius D, Veldman K, van Geijlswijk I, Wagenaar JA, Bonten M, & Heederik D. (2021). Comparison of different antimicrobial use indicators and antimicrobial resistance data in food-producing animals. *JAC-Antimicrobial Resistance*, 3(4), dlab172.

Speksnijder, D. C., Sanders, P., Bens, D. L. A., Meijboom, F. L. B., Verheij, T. J. M., & Leneman, J. M. (2020). *Onderzoek naar kritische succesfactoren voor een laag antibiotica voorschrijffpatroon van dierenartsen: Rapport van het project Kritische Succesfactoren Dierenartsen (KSF Dierenartsen)*. Universiteit Utrecht.

Stichting Brancheorganisatie Kalversector (SBK). (2024). Toelichting traject (externe) begeleiding voor rode bedrijven. In *www.kalversector.nl*. Geraadpleegd op 29 april 2024, van <https://www.kalversector.nl/resources/uploads/2024/04/240401-Toelichting-traject-externe-begeleiding-voor-rode-bedrijven-versie-3.pdf>

Swinkels, A. F., Fischer, E. A., Korving, L., Christodoulou, R., Wagenaar, J. A., & Zomer, A. L. (2024). Flumequine, a fluoroquinolone in disguise. *npj Antimicrobials and Resistance*, 2(1), 28.

SDa, Autoriteit Diergeneesmiddelen

Yalelaan 114
3584 CM Utrecht
Nederland

Telefoon: 088 – 0307 222

E-mail: info@autoriteitdiergeneesmiddelen.nl

www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl

Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2024

Trends, benchmarken bedrijven en dierenartsen

SDa/1164/2024

Autoriteit Diergeneesmiddelen, 2025

Vermenigvuldiging is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding